

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA ZDRAVOTNICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

Karolína Moravcová

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií

Sociální práce s pachateli trestných činů

Bakalářská práce

2023

Karolína Moravcová

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Karolína Moravcová**
Osobní číslo: **Z20443**
Studijní program: **B0988P240002 Zdravotně sociální péče**
Téma práce: **Sociální práce s pachateli trestných činů**
Téma práce anglicky: **Social work with people, who committed a crime**
Zadávající katedra: **Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce**

Zásady pro vypracování

1. Studium literatury, sběr informací a popis současného stavu řešené problematiky.
2. Stanovení cílů a metodiky práce.
3. Příprava a realizace výzkumného šetření dle stanovené metodiky.
4. Analýza a interpretace získaných dat.
5. Zhodnocení výsledků práce.

Rozsah pracovní zprávy: **35 stran**
Rozsah grafických prací: **dle doporučení vedoucího**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.
DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vezeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.
MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4580-0.
RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudemus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Monika Kopecká**
Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2023**

doc. Ing. Jana Holá, Ph.D. v.r.
děkanka

L.S.

Mgr. Helena Poláčková v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. března 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji:

Práci s názvem sociální práce s pachateli trestných činů jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25.04.2023

Karolína Moravcová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Monice Kopecké, za cenné rady, rovněž také vstřícnost, trpělivost, lidský přístup a čas při vedení této bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla také poděkovat sociálním pracovníkům z věznic České republiky za jejich čas a odpovědi na mé otázky, které mi poskytly v rámci průzkumného šetření.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá sociální prací s pachateli trestných činů. Tato práce se standartně skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část obsahuje vymezení základních pojmů, které souvisí s daným tématem, dále penitenciární péči v České republice, ke které se váže Vězeňská služba, její charakteristika a fungování, prizonizace a profese sociálního pracovníka ve věznici, jeho činnosti a kompetence. Další kapitola se zabývá postpenitenciární péčí. Praktická část se věnuje cíli bakalářské práce. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jaký je subjektivní pohled sociálního pracovníka ve věznici na výkon jeho profese, a to jednak z pohledu samotné práce a jednak z pohledu bezpečnosti profese. Dalším cílem práce bylo porovnat vnímání bezpečnosti profese z pohledu rodiny a blízkého okolí a samotného pracovníka. V praktické části jsou uvedeny fáze kvalitativního průzkumného šetření a jsou zde popsána data, která jsou výsledkem polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky věznic České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sociální práce, vězeňství, penitenciární péče, trestný čin, pachatel, resocializace, probace, mediace, sociální pracovník, respondenti

TITLE

Social work with people, who committed a crime.

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with social work with offenders. This thesis consists of theoretical and practical parts. The theoretical part includes the definition of basic concepts related to the topic, as well as penitentiary care in the Czech Republic, to which the Prison Service is related, its characteristics and functioning, prizonization and the profession of a social worker in prison, its activities and competences. The next chapter deals with post-penitentiary care. The practical part deals with the objective of the bachelor thesis. Its main objective was to find out what is the subjective view of the social worker in prison on the performance of his profession, both

from the perspective of the work itself and from the perspective of the safety of the profession. Another aim of the thesis was to compare the perception of the safety of the profession from the perspective of the family and close environment and the worker himself. In the practical part, the stages of the qualitative research investigation are presented and the data resulting from semi-structured interviews with social workers in prisons in the Czech Republic are described.

KEYWORDS

Social work, prisons, penitentiary care, crime, offender, resocialization, probation, mediation, social worker, respondents

OBSAH

Úvod.....	12
1 Cíle a metody práce	14
1.1 Cíl práce	14
1.1.1 Dílčí cíle.....	14
1.2 Metody k dosažení cíle.....	14
Teoretická část	15
2 Vymezení základních pojmů	15
2.1 Základní pojmy ve vězeňském systému a trestně právní oblasti	15
2.1.1 Pachatel.....	15
2.1.2 Trestný čin	16
2.1.3 Druhy trestů	18
2.1.4 Kriminalita.....	20
2.2 Penitenciární péče	20
2.2.1 Socializace	21
2.2.2 Resocializace	21
2.2.3 Recidiva	21
2.2.4 Sociální ochrana.....	21
2.2.5 Penologie	22
2.2.6 Forezní psychologie.....	22
2.3 Postpenitenciární péče.....	22
2.3.1 Reintegrace	22
2.3.2 Kontinuální sociální péče.....	23
3 VĚZEŇSTVÍ A PENITENCIÁRNÍ PÉČE	23
3.1 Penitenciární péče	24
3.2 Osobnost pachatele.....	25
3.3 Vězeňství.....	27

3.3.1	Vězeňská služba v České republice	27
3.3.2	Typy věznic a jejich rozdíly.....	28
3.4	Vězeňský personál	29
3.5	Prizonizace	30
3.6	Profese sociálního pracovníka ve věznici	31
4	POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	34
4.1	Státní instituce.....	35
4.1.1	Sociální kurátor.....	35
4.1.2	Probační a mediační služba.....	36
4.2	Nestátní neziskové subjekty	38
5	Shrnutí teoretické části.....	39
	Výzkumná část.....	41
6	Metodika výzkumné části	41
6.1	Výzkumný soubor	43
6.1.1	Charakteristika respondentů	43
6.1.2	Sběr dat	44
6.1.3	Analýza dat	44
6.2	Shrnutí obsahu rozhovorů	45
6.3	Prezentace výsledků výzkumu	48
6.3.1	Kategorie.....	48
6.4	Shrnutí výsledků dle výzkumných cílů	56
7	Diskuze	58
8	Závěr	63
9	Použitá literatura	65
9.1	Primární zdroje.....	65
9.2	Sekundární zdroje.....	65
9.3	Internetové zdroje.....	66

9.4	Ostatní	68
-----	---------------	----

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
PMS	Probačně mediační služba
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
Např.	například
Apod.	a podobně
SARPO	Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
S.	strana

ÚVOD

Sociální práce se soustřeďuje především na snahu profesionálně řešit problémy lidí, kteří se nacházejí v různě náročných životních situacích. Sociální pracovníci pomáhají a zaměřují se na různé skupiny osob a snaží se o zlepšení kvality jejich života. Velmi specifickou skupinou, které je sociální práce poskytována jsou pachatelé trestných činů neboli osoby ve výkonu trestu. Práce s těmito jedinci může být vnímána jako bezvýznamná, protože je to práce s jedinci, kteří se ocitli na hranici se zákonem, a často bývají velmi nepřizpůsobiví, drogově závislí či se u nich objevují různé psychické poruchy. Z výše uvedených důvodů, vnímám smysl a význam v poskytování sociální práce především těmto klientům. Cílem sociální práce pro tuto skupinu osob, je snaha o zpětné začlenění jedince do společnosti, která musí být vykonávána od prvního dne nástupu klienta do výkonu trestu odnětí svobody, a to za pomoci pomáhajících a restriktivních postupů. Dle statistických údajů, které Vězeňská služba ČR vykazuje každý měsíc, bylo k datumu 31.3.2023 ve věznicích celkem 19 684 vězňů, což je o 561 vězněných osob více než bylo v březnu roku 2022. V České republice se nachází celkem 25 věznic a 10 vazebních věznic. Momentálně jsou k datumu 31.3.2023 jejich celkové kapacity využity z 98,42 %. (vscr.cz, 2023)

Téma této bakalářské práce bylo zvoleno z důvodu mého vlastního zájmu o danou problematiku, a zájem o možný budoucí výkon profese sociální pracovnice ve vězení. Proto jsem se rozhodla nalézt pro mě nové informace a odpovědi na otázky, které se sociální práce ve věznicích a osobnosti pachatelů a delikventů týkají.

Práce se skládá ze dvou částí, a to průzkumné a teoretické. V teoretické části bakalářské práce jsou popsány a charakterizovány základní pojmy, které se týkají hlavních kapitol, kterými jsou vězeňství, penitenciární péče a postpenitenciární péče. Je zde popsána osoba pachatele a následně jeho osobnost, která může být pro pachatele zásadní pro rozhodnutí se k spáchání trestného činu, nebo určuje nějaké rysy, které poté usnadňují sociálním pracovníkům zvolit správné postupy pro spolupráci s nimi. Dále je v práci charakterizována profese sociálního pracovníka ve věznicích a společně s ním, jsou zde uvedené i další profese, které se ve věznicích v ČR nacházejí. Charakterizována zde je i vězeňská služba ČR a další návazné instituce, do kterých patří například Probační a mediační služba. V této části jsem se snažila vysvětlit a uvést všechny pojmy, které se k celé problematice vztahují a slouží k jejímu snadnějšímu pochopení. Proto se zde můžete setkat s pojmy jako je trestný čin, socializace, resocializace, recidiva, penologie a spousta dalších.

V druhé části bakalářské práce, která je zaměřena na průzkum, je stanoven hlavní cíl a dva dílčí cíle. Hlavním cílem je zjistit, jaký je subjektivní pohled pracovníka na jeho profesi. Čímž je myšleno, co všechno je součástí, co tato práce obnáší a zda přináší nějaká specifika. První dílčí cíl spočívá ve zjištění, jak sociální pracovník ve věznici subjektivně vnímá nějaká rizika či hrozby, při výkonu jeho práce. Druhým dílčím cílem je zjistit, zda tato rizika vnímá jeho rodina či blízké okolí. Odpovědi na stanovené cíle jsem získala za pomoci metody polostrukturovaného rozhovoru, který jsem vedla se čtyřmi respondenty v rámci kvalitativního průzkumu. Následně došlo k analýze a vyhodnocení získaných dat, kterým jsem za pomoci popisného a interpretativního kódování vytvořila kategorie. Data poté byly postupně slovně interpretována.

1 CÍLE A METODY PRÁCE

1.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit, jaký je subjektivní pohled sociálního pracovníka na výkon jeho profese. S čímž souvisí to, co tato práce obnáší, či co přináší za specifika.

1.1.1 Dílčí cíle

1. Zjistit, jak sociální pracovník ve věznici, subjektivně vnímá nějaká rizika či hrozby při výkonu jeho práce.
2. Zjistit, zda tato rizika vnímá jeho rodina či blízké okolí.

V návaznosti na tyto informace uvést porovnání, zda se mezi těmito dvěma pohledy vyskytne nějaký rozdíl, případně jaký.

1.2 Metody k dosažení cíle

Pro dosažení stanovených průzkumných cílů byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu, sběr dat byl proveden technikou polostrukturovaného rozhovoru se čtyřmi respondenty. Získaná data byla zpracována metodou segmentace a kódování.

TEORETICKÁ ČÁST

2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

První kapitola bakalářské práce se zabývá vysvětlením základních pojmů vězeňství, trestně právní oblasti, penitenciární a postpenitenciární péče, které jsou nezbytné k porozumění a pochopení celé bakalářské práce.

2.1 Základní pojmy ve vězeňském systému a trestně právní oblasti

2.1.1 Pachatel

Trestní zákoník vymezuje pojem pachatele v ustanovení §22 odst. 1 „*Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.*“ (Úplné znění zákona č.40/2009 Sb., Trestní zákoník, 2010, s.20)

Pachatelem je tedy ten, kdo bezprostředně spáchal trestný čin. Toto označení vyplývá z toho, že účastníky trestné činnosti mohou být spolupachatelé či účastníci (pomocník, organizátor, návodce). (Šámal, 2014, s.149)

§22 odst.2 hovoří o tom, že za pachatele trestného činu je označovaná i osoba, které k provedení trestného činu využila jiné osoby, která není trestně odpovědná (nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, jednání v nutné krajní obraně...). (zakonyprolidi.cz, 2023)

Pachatelem je tedy fyzická či právnická osoba, která byla v době, kdy byl trestný čin spáchán trestně odpovědná. Pokud tedy pachatel užil jiné osoby k uskutečnění trestného činu, je tato osoba v době spáchání trestného činu chápána jako „živý nástroj“ pachatele. (Šámal, 2014, s.155)

Abychom mohli považovat fyzickou osobu za pachatele musí dovršit zákonem stanovený věk patnácti let a musí být přičetná. Právnická osoba je vymezena zejména přičitatelností (§8 zák. o tr. odpovědnosti p. o.) případně úpravou trestní odpovědnosti právního nástupce (§10 zák. o tr. odpovědnosti p. o.). Poté také u obou těchto osob zvláštní způsobilostí, vlastností či postavením. (Šámal, 2014, s.151-156)

§ 23 Spolupachatel

Můžeme hovořit o spolupachatelství, pokud byl trestný čin spáchán společným a zároveň úmyslným jednáním dvou a více osob. Každá osoba se následně za tento čin odpovídá, jako by

trestný čin spáchala sama. Jako pachatele pak vnímáme každého zvlášť. (zákon 40/2009 Sb.; zakonyprolidi.cz, 2023)

§ 24 Účastník

Za účastníka vnímáme osobu, která dokonaný trestný čin či pokus o něj úmyslně zosnovovala či ho řídila (poté jej označujeme jako organizátora), či naopak vzbudila v jiném nápad o rozhodnutí spáchat trestný čin (označujeme jako návodce) nebo jinému umožnila či usnadnila cestu ve spáchání trestného činu, tím je myšleno například opatření prostředků, zneškodnění překážek, hlídání pachatele při činu apod., (tuto osobu označujeme jako pomocníka). (zákon 40/2009 Sb.; zakonyprolidi.cz, 2023)

§2 Příčetnost

V trestním zákoníku není definován pojem příčetnosti, ale je v něm vymezena nepřičetnost, která přináší důvody, díky kterým dochází k vyloučení trestní odpovědnosti. Dle §26 se rozumí, že nepřičetností je označován stav, ve kterém někdo pro duševní poruchu, v době spáchání trestného činu, nebyl schopný zvládnout rozpoznat, že je jeho chování protiprávní, či že nemůže své jednání v tu chvíli nijak ovládat. (zákon 40/2009 Sb.; zakonprolidi.cz, 2023)

§3 Význam věku

Fyzická osoba, dokud nedosáhne určité zralosti, která je podmíněna psycho – sociálním a biologickým rozvojem, nemůže být vnímána jako trestně odpovědná. Za pachatele můžeme považovat pouze fyzickou osobu, která je přijatelně sociálně zralá, a je schopna přijmout a nést důsledky trestní odpovědnosti. Trestní odpovědnost začíná dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele. (Šámal, 2014, s.171-174)

Fyzická osoba, která dovršila 15. rok a nedovršila 18. rok svého věku je zákonem považována za mladistvého, u mladistvých je zvláštním způsobem upravena trestní odpovědnost ve speciálním zákoně č. 218/2003 Sb. (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). (Šámal, 2014, s.171-174)

2.1.2 Trestný čin

Definici trestného činu můžeme nalézt v ustanovení §13 odst.1 trestního zákoníku, která zní: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ (Úplné znění zákona 40/2009 Sb.; zakonyprolidi.cz, 2023)

§13 odst. 2 trestního zákoníku hovoří, že: „*K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“ (Úplné znění zákona 40/2009 Sb.; zakonyprolidi.cz, 2023)

Na základě platného českého zákoníku se každý trestný čin značí následujícími znaky:

Protiprávností činu (§13 odst. 1), za trestný čin lze považovat pouze jednání právním řádem zakázané a nedovolené. Protiprávnost musí být posuzována z hlediska trestního práva a všech ostatních právních odvětví, jejímž výsledkem musí být rozpor činu s právním řádem. Výjimkou mohou být některé okolnosti vylučující protiprávnost, které pachatele činu zbavují trestní odpovědnosti (např. krajní nouze, svolení poškozeného, nutná obrana, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně),

Typovými znaky tvořící tzv. skutkovou podstatu trestného činu. Skutkové podstaty trestných činů se dělí na základní, kvalifikované a privilegované, a jsou tvořeny čtyřmi obligatorními znaky, kterými jsou objekt (právní hodnota chráněna zákonem), objektivní stránka (způsob spáchání a následky trestného činu), subjekt (osoba pachatele) a subjektivní stránka (zavinění).

Pokud trestný čin nesplňuje všechny tyto znaky, nemůžeme hovořit o skutkové podstatě trestného činu. Typovými znaky se poté od sebe vzájemně odlišují různé druhy trestných činů, které na jedné straně vyjadřují škodlivost trestného činu pro společnost a na druhé straně odlišují jednotlivé druhy trestných činů vzájemně od sebe (např. zpronevěra, vražda, znásilnění, loupež). (Šámal, 2014; Mitlöchner, 2014)

Obecná charakteristika pachatele fyzické osoby:

- Fyzická osoba, věk (starší patnácti let), přičetná osoba, osoba patřičně mravně a rozumově vyspělá.

Další dělení trestných činů podle významu zájmu, který je chráněn, rozlišujeme:

Trestné činy

- Proti životu a zdraví,
- proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství,
- proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti,
- proti rodině a dětem,
- proti majetku,
- hospodářské,

- obecně nebezpečné,
- proti životnímu prostředí,
- proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci,
- proti pořádku ve věcech veřejných,
- proti branné povinnosti,
- vojenské,
- proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy. (Šámal, 2014)

2.1.3 Druhy trestů

Trest je trestní sankcí, právním následkem trestného činu a prostředkem státního donucení, který používá stát při plnění svých funkcí, a tím vyjadřuje negativní právní hodnocení pachatele a jeho činu. Jedná se tedy o jeden z prostředků realizace ochranné funkce trestního práva. Trest je ukládán výhradně trestním soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí. Jedním ze znaků trestu je, že se tím pachateli trestného činu způsobuje určitá újma, kdy české trestní právo vychází z názoru, že by to měla být jen taková újma, kterou vyžaduje účel trestu.

Účelem trestu je přispět ke kontrole zločinnosti, chránit společnost před trestnými činy, snažit se o odvrácení trestných činů, které jsou směřovány proti právům a svobodě občanů a zamezovat pachatelům v konání další trestné činnosti. (Černíková, 2008, s.27)

§1 Systém trestů

Systémem trestů je chápán jako souhrn samostatných druhů trestů, jejich uskutečnění podle závažnosti a zájmů, které trest postihuje a oboustranné vztahy mezi nimi.

Dle českého trestního zákoníku (zákon 40/2009 Sb.) mohou být soudem ukládány následující druhy trestů (§52): odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, zákaz pobytu, propadnutí majetku, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz vstupu na kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění. (zakonyprolidi.cz, 2023)

Trest odnětí svobody

Trestní zákoník ukládá pro kteroukoliv skutkovou podstatu trestní sazbu odnětí svobody. U jednotlivého trestného činu je stanovena dolní a horní hranice délky trestu. Minimální sazba v trestním zákoně stanovena není. Maximální sazba odnětí svobody obecně činí dvacet let, pokud se ovšem nejedná o tzv. výjimečný trest. (Matoušková, 2013)

Trest odnětí svobody musí být vykonáván tak, aby byla zachována důstojnost osobnosti odsouzeného a nedocházelo ke škodlivým účinkům následkem zbavení svobody. Spíše se zaměřuje na podporu postojů a dovedností, které jedinci napomůžou k návratu do společnosti a umožní mu po propuštění vést soběstačný život v souladu se zákonem. (Matoušková, 2013, s.150)

Účelem trestu odnětí svobody je dle vyhlášky č. 345/1999 Sb., *trest „účinným nástrojem chránícím společnost, neboť jeho cílem je izolovat pachatele od společnosti a současně regulovat chování pachatele tak, aby v budoucnu trestný čin již neopakoval a začlenil se do společnosti.“* V trestněprávním smyslu je hlavním cílem trestu odnětí svobody účinná ochrana společnosti. Výkon trestu odnětí svobody má odsouzeného vychovávat a vést ho k nápravě a k pokání nad jeho spáchanými trestnými činy. (Boukalová, Gillernová, 2020, s. 327; Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 7-8)

Častou otázkou, která se objevuje ve spojení s trestem odnětí svobody je, zdali je tento trest efektivní, a to především v rámci opuštění od následné recidivy. Účelem tohoto trestu je, aby ovlivňoval míru kriminality, a to za pomoci odstrašujícího vlivu působení na odsouzeného ve výkonu trestu, která ho může odradit od páčání další trestné činnosti, jeho převýchovou, která na odsouzeného může působit pozitivně, za pomoci mnohých terapeutických a rekvalifikačních aktivit, a také zamezením k páčání další trestné činnosti v době omezení osobní svobody. Ovšem výkon trestu odnětí svobody sebou pochopitelně přináší i negativní skutečnosti, mezi které patří například ztotožnění se odsouzeného se stigmatem kriminálního, přijmutím a zvyknutím si na vězeňské podmínky, a v neposlední řadě přístup k navázání nových vztahů v rámci kriminálních sítí a možným započítím užívání návykových látek, či celkovým psychickým a fyzickým strádáním. Toto všechno má pak významný vliv na opětované zařazení odsouzeného zpět do společnosti. Proto nelze zcela říct, že má trest odnětí svobody pouze pozitivní důsledky na míru opětované recidivy, a je tedy zcela funkční. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.28-30)

Alternativní tresty

Trestní praxe a hodnocení účinnosti trestních sankcí vede ke skutečnosti hledání nových způsobů, jak má být dosaženo účelu a účinnosti trestu, aby byla zachována ochrana společnosti a u pachatele trestného činu došlo k žádoucí změně v jeho chování, které je taktéž předpokladem pro jeho fungování ve společnosti bez nijak zvláštních a závažných problémů. (Černíková, 2008, s. 182)

V důsledku přibývajících poznatků o psychice člověka a jeho chování ve společnosti, včetně poznatků o sociálně-ekonomických a politických proměnách společnosti a jejich vlivu a důsledcích na chování člověka je označován nejzávažnějším trestem, trest odnětí svobody. Ovšem vedlejší nežádoucí účinky trestu odnětí svobody a také velká recidiva (pojem je vysvětlen dále v textu) pachatelů odpykávajících si tento trest, vyvolává značné pochybnosti o možnostech dosahování náprav, a proto dochází ke hledání alternativ trestu odnětí svobody. (Černíková, 2008, s.182)

Neexistuje jednotná definice pojmu alternativní trest, podle mezinárodních dokumentů OSN a Rady Evropy je pod pojmem alternativní trest chápán trest, který není spojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody. Alternativními tresty jsou takové druhy trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, ale i přes to zaručují dosažení účelu trestu stejně, jako kdyby byl pachatel odsouzený k trestu odnětí svobody, např. monitorování, kontrola pachatele na svobodě, uložení omezení. Cílem je vést pachatele k pochopení následků, pod dohledem odborného vedení je podněcován k zmírnění či náhradě škody oběti a k odstranění následků, které byly způsobeny problémy v jeho osobnosti a chováním. (justice.cz, 2017; Žatecká, 2009)

Alternativy řešení trestných věcí nejsou možné a zároveň vhodné pro každého pachatele, ale berou v potaz a podílejí se na rozvoji možností a schopností pachatele řešit vzniklou situaci sociálně odpovědnějším způsobem, což má ve velkém množství případů pozitivní vliv na jeho další chování. (Černíková, 2008)

2.1.4 Kriminalita

Kriminalitu můžeme definovat jako různé způsoby chování, které jsou pro danou společnost trestné. Je to soubor trestných činů a chování, které se vyskytly a vyskytují v dané společnosti a jsou sankcinoovatelné podle trestního zákoníku. S kriminalitou je spojován pojem delikvence, kterým můžeme definovat formu zvláště závažného, nepřijatelného chování, které má za následek protispolečenský dopad, kdy se jedná o závažné činy, které jsou následně předmětem společenského trestu. Delikventem označujeme jedince, který se tímto vymezeným jednáním dopustil nebo dopouští. (Blažek, Fišer, Škoda, 2019, s.13-15)

2.2 Penitenciární péče

Zde je uvedeno pár základních pojmů, které jsou důležité pro pochopení třetí kapitoly bakalářské práce, která se zabývá vězeňstvím a penitenciární péčí, která je poskytována jedincům ve výkonu trestu odnětí svobody.

Výkon trestu odnětí svobody je důsledkem spravedlnosti, a odsouzenému je činěno po právu, ovšem přináší to sebou negativní dopad na jeho psychiku a život celkově. Musí se totiž zvládnout adaptovat na spousty nových podmínek, které zahrnují nedostatek soukromí, omezení kontaktu s blízkými osobami, změny v ubytování, ve stravě apod. A proto je zapotřebí, aby při tomto procesu, odsouzenému někdo pomáhal a vedl ho k následnému začlenění se zpět do společnosti, bez výrazných problémů. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s. 81)

2.2.1 Socializace

Je proces, během kterého se člověk jako biologický tvor stává prostřednictvím sociálních interakcí a komunikací s druhými lidmi sociální bytostí, která je schopna se chovat jako člen dané skupiny či společnosti. S čímž souvisí a spočívá v osvojování hodnot, způsobů jednání, norem, tradic, idejí, zvyků, jazyka a společenských rolí blízkých a platných v dané kultuře. Primární socializace začíná v rodině, kdy se dítě učí na základě zkušenosti v interakci s rodinnými příslušníky. Dochází k sociálnímu učení (základní formy: sociální posilování, imitace a identifikace), které je způsobeno vlivem působení sociálních podnětů a vztahů a odehrává se v sociálním prostředí. (Škoviera, 2018, s. 18-23)

2.2.2 Resocializace

Význam tohoto slova je vnímán jako proces znovuuvedení či opětované začlenění jedince do společnosti za pomoci metod a procesů. Chápeme tím, jistou změnu, přijetí norem a nových hodnot, které splňují požadavky a očekávání dané společnosti. Úspěšná resocializace u VTOS (výkon trestu odnětí svobody) a po VTOS je velmi významným faktorem ke snížení opětované trestné činnosti. (ThoughtCo.com, 2019)

2.2.3 Recidiva

Tento pojem vychází z latinského *recidivus*, což znamená opakující se. Z hlediska trestního práva, je tím označováno opakování jakékoliv protiprávní činnosti. Jedná se o závažný jev, kdy pachatel byl již jednou za spáchání trestného činu odsouzen, ovšem nedošlo k jeho nápravě, ale k jeho opakovanému spáchání trestného činu. O recidivu se jedná, pokud pachatel spáchá další trestný čin až poté, co odsuzující rozsudek či trestní příkaz za předchozí spáchaný trestný čin nabyl právní moci. (bcak.cz, online)

2.2.4 Sociální ochrana

Označujeme tím okruh problémů, zákonitostí a vztahů, které vznikají od začátku konfliktu jedince se zákonem, zahrnuje také reakce společnosti na tyto skutečnosti a jejich vliv působení

na pachatele, až po jeho zpětnou reintegraci do společnosti, díky působení institucí státních i nestátních. (Černíková, 2008)

2.2.5 Penologie

Je nauka o trestu a trestání a jejich účincích na pachatele. Zkoumá efektivnost všech druhů trestu, zejména však výkon trestu odnětí svobody. Soustředí se na fyzickou a psychosociální realitu pachatele (zdravotní stav, onemocnění, úrazy, sociální zázemí, věk...), jeho vlastnosti a chování z hlediska předpokladů pro dosažení možných změn v jeho chování. Dále ověřuje a pojímá přístupy výchovného zacházení s odsouzenými, proto aby bylo dosaženo, co nejefektivnějšího účelu trestu, proto hledá a zkoumá sankce, které by účinně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů, pod čímž si můžeme představit alternativní tresty či ochranná opatření. (Černíková, 2008, s.10-11)

2.2.6 Forezní psychologie

Co je to forezní psychologie, je dle mého názoru důležité, aby tu zaznělo, jelikož se ve třetí kapitole budu zabývat osobností pachatele, která je součástí této aplikované psychologické disciplíny.

Forezní psychologie je tedy aplikovaná psychologická vědní disciplína, která se uplatňuje v případech, kdy se jedinec stává subjektem občanských a trestně právních vztahů. Zabývá se studiem chování a prožívání jedince v situacích řídicích právem. V rámci forezní psychologie se vyvíjela i její oblast ve které nachází své uplatnění, penitenciární psychologie, která své psychologické poznatky aplikuje v procesu výkonu trestu odnětí svobody. Zkoumá osobnost odsouzeného s ohledem na individuální zvláštnosti, vývojové aspekty, příčiny delikventního jednání a prognózy dalšího jednání. (Boukalová, Gillernová, 2020)

2.3 Postpenitenciární péče

Oproti penitenciární péči, která se zaměřuje na odsouzeného, který vykonává trest v příslušné věznici, zde máme i postpenitenciární péči, která je stejně důležitá, jelikož se zaměřuje na péči o člověka po výkonu trestu odnětí svobody, jeho zařazení do společnosti a poradenství. Více k ní se nachází ve čtvrté kapitole bakalářské práce, a zde je uvedeno pár pojmů pro pochopení a osvětlení kapitoly.

2.3.1 Reintegrace

Tímto pojmem se rozumí opětované zařazení člověka do společnosti, poté co se z ní vyřadil spácháním trestné činnosti (cílem je nalezení nějakého zázemí/ubytování, zaměstnání,

obnovení vztahů s rodinou, přáteli apod.). Reintegrace je úspěšnější u skupin osob: mladí lidé, prvotrestanci bez poruch chování, po krátkodobém trestu, s většími a nenarušenými sociálními vazbami, s pevnými a kvalitními pracovními návyky a dobře motivovaní. (Hoferková, 2021)

2.3.2 Kontinuální sociální péče

Je péče, která zahrnuje sociální práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, tedy ve vazbě i na svobodě. Smyslem kontinuální péče je řešení problémů obviněných i odsouzených ve velkém předstihu před jejich propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, a to z důvodu minimalizace následků, které jejich nepříznivá situace přináší. Za pomoci kontinuálního působení se snaží o to, aby odsouzený či obviněný svou situaci zvládl akceptovat a dokázal na ni navázat v rámci budování svých životních perspektiv, a to odpovědnějším a vyzrálejší způsobem a větší samostatností. Objevuje se zde snaha o posílení motivace jedince, jeho podněcování a pomoc při integraci do společnosti, a to z důvodu zamezení pocitu sociální izolovanosti. Kontinuální péče má spousty přínosů, mezi které patří např. snazší návrat jedince do společnosti, větší aktivizace klienta v hledání životních hodnot, zmírnění recidivy, posiluje motivaci klienta integrovat se zpět do společnosti apod. Systém kontinuální sociální péče počítá s úzkou spoluprací sociálních pracovníků Vězeňské služby ČR se sociálními kurátory a kurátory pro mládež. (Černíková, 2008, str.214-217)

3 VĚZEŇSTVÍ A PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Z důvodu, že se bakalářská práce zabývá sociální prací s pachateli trestných činů, považuji za důležité zmínit, co je to penitenciární péče, a čím je vězeňství v České republice charakteristické a co obnáší.

Vězeňství v lidech díky předurčení vyvolává pocity zklamání, a to především z důvodu, že se vězeňská služba stará o lidi, kteří snížili svoji lidskou důstojnost spácháním nějaké trestné činnosti, kdy na sebe pak v mnoha případech odsouzený sám pohlíží jako na někoho, kdo ostatním ublížil. Vězeňská služba slouží především těm, kteří jsou schopni se nejméně ovládat a mají problém s respektem k ostatním. Proto nelze od vězeňského systému očekávat, že bude přinášet nějaké zázraky, ale přesto je důležité, aby odsouzeným byla nabízena naděje na kvalitní život po propuštění, a také možnost na seberozvoj ve výkonu trestu. Měl by nabízet možnost změny, a to i těm, kteří o změnu nestojí, či k ní nemají dostatečnou motivaci, a přimět je na ni pracovat, a proto je důležité, aby odsouzení byli seznámeni s realitou, bez nějakého potlačování či zlehčování, což vede k umožnění na problémech s ní spojenou snadněji pracovat. Je zde tedy

určující, aby vězeňský personál v odsouzených hledal a viděl i to nejlepší, a přistupoval k nim jako k osobám, které mají plnou lidskou důstojnost a pomáhal jim zobrazit náhled na sebe samotného, včetně jejich jednání, které bylo následkem toho, že se dostali do výkonu trestu odnětí svobody. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021. str. 25-27)

3.1 Penitenciární péče

Je péče, nebo také lze říci, že se jedná o zacházení s osobou, která je ve výkonu trestu odnětí svobody či výkonu vazby, a to za pomoci využití moderních způsobů zacházení a diagnostických metod. Metody, které jsou využívány, jsou u každého jedince individuální. Cílem penitenciární péče je resocializace, náprava a reintegrace pachatele. Je důležité, aby příprava na propuštění a život po opuštění věznice začala prvním dnem nástupu dané osoby do výkonu trestu odnětí svobody. Důraz je taktéž kladen na práci s motivací odsouzených k vedení života bez porušování právních norem a páchaní trestné činnosti. Penitenciární péče je v České republice zařizována Vězeňskou službou České republiky, která zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody. Tuto péči provádí komplexní tým odborných zaměstnanců, kteří spolupracují s odsouzeným v přímé péči a sestavují každé odsouzené osobě individuální plán, který je součástí resocializačního programu, čímž je ve vězeňství myšlen Program zacházení, který je složen z několika okruhů a aktivit. Je vycházeno z komplexní zprávy o odsouzeném, která je vytvářena sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem, psychologem, vychovatelem a případně lékařem. Při sestavování plánu zacházení je brán ohled na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Pravidelnou součástí programu zacházení je to, že dochází k určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání či jiné činnosti, která povede k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. V rámci tohoto programu se pro odsouzeného nejméně tři měsíce před jeho propuštěním vytvářejí podmínky pro jeho samostatný a soběstačný způsob života. (Kujevská, 2014; Nedvědický, 2021)

Zde využíváme k penitenciárnímu hodnocení odsouzených český cílený a prediktivní nástroj SARPO – tedy souhrnnou analýzu rizik a potřeb odsouzených. Účelem hodnocení je posouzení pravděpodobnosti rizika recidivy a dle míry rizikových faktorů tomu následně uzpůsobit další zacházení. SARPO je nástroj, který se zaměřuje na identifikaci specifické trestné činnosti, pravděpodobnost rizika újmy a potencionální oběti a také obsahuje zhodnocení motivace a sebereflexe odsouzeného. Není to diagnostická, pedagogická, psychologická či jiná metoda, nemůže sloužit k vyhodnocování vnitřní bezpečnosti nebo k podkladům pro rozhodování o zařazení do zaměstnání. (Kujevská, 2014; Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.252)

3.2 Osobnost pachatele

Z hlediska psychologie existuje mnoho definic pro jeden z nejsložitějších objektů zkoumání, kterým je právě osobnost. Můžeme ale říci, že je to souhrn všech vlastností a psychických zvláštností, které charakterizují individualitu daného jedince, zaměřeného na realizaci a konání životních cílů a rozvoj jeho možností ve společnosti. Pokud dochází ke zkoumání osobnosti jedince, tak se zaměřuje na zkoumání kognitivních procesů, motivace, volných procesů, citů a pudů dotyčného. (Matoušková, 2013, s.131)

Typologie pachatele

Typologie je věda, která se zabývá tříděním soustav, objektů nebo jevů za pomoci typů. V kriminologii uskutečňuje třídění pachatelů trestných činů podle určitých znaků či kritérií do skupin, z nichž lze každou charakterizovat za pomoci specifického modelu nebo typu.

Typologií pachatelů bylo vytvořeno nespočet, doposud ale není vytvořen jejich systematický přehled. Nejčastěji se v kriminologii setkáváme s rozdělením typologií na typologie zdůrazňující zejména biologické, psychologické a sociologické charakteristiky osobnosti pachatelů. (fsps.muni.cz, 2013)

Zmíním zde typologii, která vznikla zobecňováním celé řady autorských typologií osobnosti pachatele a v praxi je využitelná ve většině formách uplatňování práva. Součástí této obecné typologie je pět základních typů pachatele, kterými jsou:

Socializovaný typ (normální)

Myšlenkové pochody a celá dynamika prožívání (city) jsou u daného jedince srozumitelné. Svědomí dotyčného je utvořené, takže reakce na spáchaný trestný čin odpovídají běžným představám, nijak výrazně se neliší od ostatních lidí (smutek, obavy o další životní cestu, lítost, pocity viny, stres). Jednání s tímto pachatelem, nepatří mezi náročné. Kontakt s ním lze navázat snadno, protože na něj působí prvky, na které ostatní typy nedbají (např. apelace na citové vazby k blízkým lidem, apelace na morálku). (Čírtková, 2004, s.68-69)

Neurotický typ

Pro tuto osobnost pachatele jsou velmi často charakteristické větší či menší neurotické poruchy (úzkostlivé stavy, dráždivá slabost, hysterie, depresivní ladění atd.) Tyto skutečnosti následovně ovlivňují motivaci a způsob spáchání trestného činu. Typickým neurotickým pachatelem bývají mladiství, kteří pochází z pravidla ze středních sociálních vrstev. Kriminální

jednání bývá často protestem proti rodině, tedy se zabývá nějakým rodinným konfliktem, a z toho důvodu nesměruje tak často proti společnosti. Bývá to například způsobeno přehlížením jednoho z rodičů, netrpělivostí vyplývající z prodlužované závislosti na rodičích nebo potřebou sociálního uznání. Proto tento typ bývá velmi často označován jako emočně narušený či emočně nestabilní jedinec. Práce s tímto pachatelem bývá komplikovanější, ovšem neurotický pachatel ocení, pokud mu dáme najevo, že chápeme jeho čin jako pouhé klopýtnutí, a je důležité, aby nenabyl dojmu, že je námi odmítán jako člověk. Proto bychom se měli pokusit při komunikaci s ním o navození pozitivní atmosféry a zaměřovat se na kladné stránky osobnosti pachatele. (Čírtková, 2004, str. 69-70; Matoušková, 2013, s.110)

Psychopatický typ

Zde hrají při páchaní trestných činů výraznou roli nepřehlédnutelné temperamentní a charakterové vlastnosti a rysy pachatele. A to jak v motivaci, tak ve způsobu spáchání trestného činu. Psychopatická osobnost je diagnostický termín, který se používá pro označení jedince, který se projevuje typickými, nápadnými a zvláštními způsoby chování, prožívání a neschopností empatie. Tento typ osobnosti je lehký na rozpoznání, ale jednání s ním je velmi obtížné, a to jak pro odborníky, tak i v běžných životních situacích, jelikož umí být velmi přesvědčivý a manipulativní. (Čírtková, 2004, str. 71-72; Matoušková, 2013, s.111))

Mentálně nedostačivý typ

Tento typ pachatele je rozeznatelný nízkou úrovní inteligence. Jeho rozumové schopnosti jsou daleko nižší, než jsou v běžné populaci obvyklé. Trestná činnost proto bývá často nepromyšlená, je pro ni specifická jednoduchost a přímočarost. Častým projevem trestné činnosti je násilí a sexuální útoky. Často bývá ovlivňován nápady a iniciativou druhých, což může mít za následek i nepravdivá doznání. Rozpoznání tohoto typu v praxi je snadné, protože se projevuje nízkou sociální inteligencí a nízkou slovní vybaveností. (Čírtková, 2004; Matoušková, 2013, s.111)

Psychotický typ

Ním je myšlen pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí některou z podob duševní choroby neboli psychózou. Spáchaný trestný čin je specifický svou bizarností, nesrozumitelností a velmi často i brutalitou. Motivace zde bývá často podivná a nepochopitelná. Uvedené příznaky jsou často důvodem pro přizvání znalce psychiatra nebo psychologa. Pokud

se potvrdí, že jde o psychotického pachatele, je exkulčován neboli zbaven viny na základě své nepřičetnosti. (Čírtková, 2004; Matoušková, 2013, str.111)

3.3 Vězeňství

Vězeňství je specifické odvětví trestního a vykonávacího práva, které vyjadřuje institucionalizovanou činnost státu, jejímž účelem je zadržování pachatelů trestné činnosti za účelem trestního řízení, jejich dočasnou nebo úplnou izolaci od společnosti spojenou s jejich nápravou.

Vězeňství je součástí sociálního systému zacházení s kriminální populací, kdy za pomoci penitenciárního působení vytváří podmínky k obnovení těch vlastností, sociálních dovedností a hodnot vězněného, které pro něho mohou být základem jeho integrace do společnosti. (Černíková, 2008, str.71)

České vězeňství je součástí státní moci a opírá se o trestní právo hmotné a procesní. Slouží především k uspokojení potřeby organizované uspořádanosti společnosti, zajištění spravedlnosti a ochrany občanů, tohoto je dosahováno dočasnou izolací pachatele, a výchovným působením, které je směřováno tak, aby mohlo dojít ke společenské reintegraci jedince. Účinné vězení má pro společnost působit takovou hrozbu, aby se mu jedinci snažili vyhnout a pro bývalého vězně má znamenat takové ponaučení, aby se do něj už nevrátil. (Černíková, 2008; Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

3.3.1 Vězeňská služba v České republice

Vězeňská služba ČR (dále VS ČR) je ozbrojeným bezpečnostním sborem, správním úřadem a účetní jednotkou, poskytovatelem zdravotních služeb, který zajišťuje v rozsahu zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, výkon vazby, zabezpečovací detence, výkon trestu odnětí svobody, ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. (zákon č. 555/1992 Sb; vscr.cz, 2023)

Vězeňská služba je organizační složkou státu neboli správním úřadem, který hospodaří se státním majetkem. VS ČR řídí generální ředitel, kterého do funkce jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti a tomu se také odpovídá. (Raszková, Hoferková, 2013)

Vězeňská služba v ČR řídí tři základní typy vězeňských zařízení. Nimiž jsou vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence, kdy každé toto zařízení má nějaký svůj specifický účel, terminologii a zákon který řídí jejich fungování. V čele těchto zařízení

stojí ředitel, který je jmenován a odvoláván už dříve zmíněným generálním ředitelem Vězeňské služby. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.31)

3.3.2 Typy věznic a jejich rozdíly

V současné době je Českou republikou zřízeno deset vazebních věznic, dvacet pět věznic a dva ústavy pro výkon zabezpečovací detence. (vscr.cz, 2023)

Dále se pokusím vymezit jednotlivé rozdíly mezi jednotlivými typy věznic, které máme pro uplatňování práv a zákona v České republice.

Věznice pro výkon trestu

Účel výkonu trestu odnětí svobody je obsažen v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Zákon zde hovoří především o stanovení prostředků, tak aby co nejvíce působily na snižování nebezpečí recidivy a kriminálního chování odsouzeného. A sloužily k tomu, aby odsouzení po propuštění dokázali vést soběstačný život, který bude v souladu se zákonem. Mezi hlavní zásady tohoto zákona patří, že trest může být vykonáván, jen za podmínek, respektu k důstojnosti osobnosti odsouzeného a zachování jeho zdraví, pokud to doba výkonu trestu umožní, tak i snaha o podporu dovedností a postojů, které odsouzenému pomohou k návratu do společnosti a vedení soběstačného života v souladu se zákonem. Důraz je kladen na respekt k lidské důstojnosti, veškeré kruté a ponižující jednání je zakázáno. (zakonyprolidi.cz, 2022; Matoušková, 2013, s.150)

U odsouzených osob dochází k určení stupně zabezpečení (oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení), který je vyhodnocován na základě stupně míry vnějších (míra nebezpečnosti odsouzeného pro společnost) a vnitřních rizik (ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu, např. zohlednění povahy trestné činnosti). Vyhodnocením vnějších rizik, dochází k základnímu určení stupně zabezpečení. Dále je k němu vyhodnocována rizikovost odsouzeného z předpokladu míry opětovaného selhání, stupně a povahy narušení odsouzeného, hrozbou útěku a také průběh předchozích výkonů trestů a specifika trestné činnosti. O umístění s daným stupněm zabezpečení rozhoduje ředitel věznice. (vscr.cz, 2023)

Věznice pro výkon vazby (vazební věznice)

Dochází zde k zasažení státu do života jedince, z důvodů, že o jeho vině ještě nepadlo pravomocné rozhodnutí. Vazba slouží k zajišťovacím institutům, které mají zajistit, aby nedošlo k okolnostem důvodů vazby, mezi které patří obava, že obviněný uprchne, nebo bude

docházet k jeho skrývání, bude negativně působit na nevyslechnuté svědky či spoluobviněné, či dokoná trestný čin, o který se pokusil či plánoval, nebo k jinému maření vyšetřování. Z jiných než uvedených důvodů nelze vzít obviněného do vazby (patří sem vazba útěková, koluzní a předstižná). O vazbě dle zákona rozhoduje soud. Výkon zde probíhá ve dvou režimech, a to celkovém režimu, kdy je obviněný po většinu dne uzamčen v cele a ve zmírněném režimu, ve kterém se obviněný může volně pohybovat a být v kontaktu s ostatními obviněnými. (Drápal, Jiříčka, Raszková, str.37-39).

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence

Patří k ochranným opatřením, po již spáchaném činu, jejímž účelem je ochrana společnosti před zvláště nebezpečnými pachateli, kterými jsou duševně nemocné osoby, popř. i osoby závislé na návykových látkách, a u nich nemůže pomoci k dosažení cílů ochranné léčeni.

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence jsou v České republice pouze dva. Kdy jeden je součástí areálu vazební věznice v Brně a druhý patří k věznici v Opavě. Tato zařízení působí na tyto osoby zvláštní ostrahou, léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy tak, aby jejich stav byl možný přenést na ústavní ochranné léčeni. U výkonu zabezpečovací detence, se předpokládá, že z důvodu závažné psychické poruchy, by chovanci nebyli schopni pobytu na svobodě jako bývá u ústavního ochranného léčeni. (vscr.cz, 2023; Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Vnější a vnitřní diferenciaci věznic

K diferenciaci odsouzených dochází z mnoha důvodů, které slouží k podpoře kvalitního zacházení s odsouzenými. Uvážená diferenciaci také pomáhá k předcházení výskytu rizikových situací mezi samotnými odsouzenými. Bez důsledné diferenciaci je velmi náročné nalézat individuální způsob zacházení, s čímž taktéž souvisí snižování rizik recidivy odsouzených. Celé to tedy spočívá v umístování vězňů v rámci vězeňského systému podle různých klíčů, pod kterými si můžeme představit specifické charakteristiky odsouzených nebo jejich specifické potřeby. Snaha zde spočívá ve shromáždění odsouzených podle toho, co charakterizuje hlavní způsob práce s nimi. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.41)

3.4 Vězeňský personál

Jak již dříve bylo zmíněno Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním souborem, který zajišťuje výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. Jehož účel výkonu trestu není pouze o omezení jedince na svobodě, ale především jde o efektivní působení

na vězně se stanoveným cílem snížení recidivy kriminálního chování a zaměření na vedení k soběstačnému životu po propuštění vězně. Personál má ve věznici tedy nezastupitelnou hodnotu, jelikož působí na vězněné osoby, vytváří atmosféru v zařízení, a díky tomu vyvábí i obraz o těchto zařízeních pro veřejnost a profese, které se podílejí na penitenciární a postpenitenciární péči. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021)

Personál věznic je strukturovaný podle úkolů, které vyplývají ze zákona o Vězeňské službě nebo dle povinností plynoucích z organizačního členění. Jsou ním příslušníci nebo zaměstnanci, kteří mají pracovní poměr nebo jiný pracovněprávní vztah k Vězeňské službě. Jejich hlavní úkol vyplývá z principu výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence, tedy jsou povinni vést vědomě takové jednání a chování, které směřuje veškerou jejich činnost k uskutečňování účelu zachování práv a důstojnosti vězněných osob nebo chovanců. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.319-324)

Mezi profese, které jsou součástí vězeňského personálu patří dozorce, vychovatel, psycholog, speciální pedagog, terapeut, sociální pracovník, adiktolog, pedagog volného času, kaplani a duchovenská péče a v neposlední řadě vedení a ředitelé věznic.

Považuji za důležité zmínit, že výkon práce ve vězeňství patří mezi profese, které jsou fyzicky i psychicky velmi náročné. Pracovní život člověka je skoro ve většině případů doprovázen stresem, který může na člověka působit pozitivně či negativně, záleží na délce a intenzitě jeho působení. Výkon práce ve vězeňské službě sebou přináší faktory, které pak mohou ovlivňovat zvládání stresu jedince. Těmito zátěžemi může být fakt, že se člověk dostává častěji do kontaktu s osobami, které žijí na okraji společnosti, s čímž souvisí, že mu hrozí riziko zdravotní újmy (kontakt s nemocemi jako je TBC, HIV, žloutenka apod.). Často zde dochází k výhrůzkám a nebezpečným situacím, které pak mohou na jedince vykonávající tento druh práce působit a vyvolávat mu pocity marnosti a neschopnost ovlivnit situaci. Z těchto důvodů je tato pomáhající profese, taktéž ohrožena syndromem profesionálního vyhoření, tedy postupnou ztrátou zájmu o výkon profese. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.364-366)

3.5 Prizonizace

Vzetí do výkonu vazby a nástup do výkonu trestu odnětí svobody může být pro člověka velmi stresující, především, když se s vězeňským prostředím setkává poprvé. Jedinec je ve vazbě vystaven omezením všech druhů podnětů, musí začít splňovat nové vzorce chování, což může

vnímat jako odcizení a manipulaci, a může začít vnímat strach z budoucnosti, a to zejména kvůli neustálé přítomnosti cizích osob, dochází ke ztrátě soukromí. Výkon trestu obnáší negativní dopady na jedince, mezi které patří ztráta zaměstnání, rozpad/odcizení se od rodiny, snížení počtu či úplná ztráta přátel, a především omezení běžných aktivit. Největší a nejpodstatnější ztrátou je pro vězněného ztráta svobody, postavení, důstojnosti, nezávislosti a sexuálních vztahů. (Kujevská, 2014)

Výkon vazby a izolace jedince, která se odvíjí ve specifických podmínkách, může být sama o sobě překážkou úspěšné reintegrace jedince do společnosti. Jelikož pro to, aby byl vězeň schopný zvládnout výkon trestu odnětí svobody, se musí naučit a adaptovat na specifický život, který věznice přináší. Vězeňská subkultura se značně liší v normách a pravidlech, oproti těm, která jsou obecně platná. Což vede vězněného k osvojování si nových vzorců chování, které jsou pro něj výhodné pro pobyt ve věznici, a poté dochází k vypouštění hodnot a chování, které vede k nekriminálnímu jednání, dochází tedy k znesnadnění vedení nekriminálního chování po návratu zpět na svobodu. Pokud se vězeň adaptuje na vězeňskou subkulturu, jsou zde poté větší předpoklady k dalšímu kriminálnímu jednání. (Kujevská, 2014)

3.6 Profese sociálního pracovníka ve věznici

Dle Matouška (2012) je sociální práce aktivita, která se zaměřuje na zlepšení, obnovení sociálního fungování a na vytváření společenských podmínek prospěšných pro dosažení tohoto cíle.

Mezinárodní definice sociální práce (2014), kterou přijala Mezinárodní federace sociálních pracovníků zní: „*Sociální práce je na praxi založená profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu a rozvoj, sociální soudržnost a zplnomocňování lidí. Pro sociální práci jsou zásadní principy sociální spravedlnosti, lidských práv, společenské zodpovědnosti a respektu k rozmanitosti. Sociální práce podporuje lidi a jejich okolí v řešení těžkých životních situací a výzev, aby se zvyšovala jejich životní pohoda. Opírá se přitom o teorie sociální práce, společenských a humanitních věd a o vlastní znalosti.*“ (ifsw.org, 2014)

Sociální práce v prostředí věznic a vazebních věznic je zprostředkovávána odborníky Vězeňské služby České republiky. Sociální pracovníci se snaží pomoci obviněným či odsouzeným lidem nacházet cesty k uspořádání jejich sociálních vztahů (nejbližší rodiny, komunity nebo celé společnosti). Sociální práce s odsouzenými osobami se zaměřuje na plynulý přechod odsouzeného do přirozeného prostředí a na schopnost vedení soběstačného života v souladu se zákonem. A to prostřednictvím individuálních nebo skupinových pohovorů, a pomoci při řešení

požadavků a dotazů vězňů, tady poskytnutím sociálně-právního poradenství (finanční problémy, udržování vztahů s rodinou a řešení neshod s nimi, pojištění, invalidní a starobní důchody, osobní doklady, ubytování po propuštění apod.) (Kujevská, 2014; Mítlöhner, Kubištová, 2017)

Práce sociálního pracovníka s osobami ve výkonu trestu je nenahraditelná a přináší specifické rysy, které jsou důsledkem uvězněním jedince. Na jedince, který nastoupí do výkonu

trestu, působí změna, protože se ze svobodného člověka stává odsouzený. Sociální pracovník dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytování sociálních služeb a řídí se zásadami profesní etiky, vede dokumentaci, sbírá a ověřuje informace potřebné k vypracování sociální anamnézy a diagnózy (sociální rodinná situace, sociální vztahy v rodině, dosažené vzdělání, profese, způsob řešení náročných životních událostí apod.), a podílí se na tvoření koncepcí vězeňské práce. Pomáhá odsouzeným s obstaráváním osobních dokladů, jelikož se často

stává, že při nastoupení do výkonu trestu odsouzený nevládní občanský průkaz apod. S ostatními odbornými zaměstnanci zpracovává konkrétní program zacházení svěřených odsouzených a podílí se na vyhodnocování jeho působnosti, dále spolupracují na výběru odsouzených pro rekvalifikační a vzdělávací programy. Vytváří návrhy na extramurální aktivity odsouzených a zajišťuje jejich realizaci a návrhy na přerušování trestu nebo dočasné opuštění věznice. Podle svého odborného zaměření vede nejméně jednu aktivitu programu zacházení z oblasti speciálních výchovných nebo vzdělávacích aktivit, které vedou k dovednostem, které jsou žádoucí k návratu do společnosti. Udržuje kontakty s orgány státní správy, s charitativními a ostatními neziskovými organizacemi, které zajišťují zejména sociální služby (např. Centrum sociálních služeb a prevence, Mezinárodní vězeňské společenství, matriky, ČSSZ, soudy, tlumočníci apod.). Spolupracuje se sociálním kurátorem, z důvodu sociální intervence do prostředí, do kterého bude odsouzený po propuštění přicházet. Také se podílí na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pobytu mimo věznici, účasti vězňů na akcích mimo věznici a přerazování do jiného typu věznice. (Černíková 2008, str.219-221; Kujevská, 2014)

Sociální práce v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody je ovlivňována přijatou Konceptí vězeňství do roku 2025, která konstatuje skutečnost, že úspěšná reforma systému vězeňství závisí zejména na personálu Vězeňské služby a na míře jeho ztotožněním se s pravidly

a ustanoveními tohoto dokumentu. (Černíková, 2008, str.219-221; Jiříčka, Drápal, Raszková, 2021)

Cílem je porozumět a pochopit problémové chování odsouzeného v sociální oblasti a umět na něj adekvátně reagovat. Pomoc a podpora klientů v oblasti řešení jejich aktuálních problémů, a zaměření na prevenci vzniku nových sociálních problémů, které by mohly nastat následkem uvěznění. Cílem je dovést odsouzeného k tomu, aby byl schopen přijmout odpovědnost za svůj život, nabyt dovedností pro úspěšné řešení svých problémů, zvládal dostatečně komunikovat s úřady a institucemi příslušnými k řešení problémů, a především přijmul zodpovědnost za dopady způsobené jeho vlastní trestnou činností. K dosažení těchto cílů je podstatné, aby sociální a odborná práce s odsouzeným přesahovala a pokračovala i do doby po jeho propuštění (spolupráce se sociálními kurátory, pracovníky z nestátních neziskových organizací, nimiž se bude zabývat více další kapitola). (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.346-349; Kujevská, 2014)

Sociální pracovník se zde neobejde bez řádných znalostí právních předpisů, protože součástí jeho práce je odborné sociálně právní poradenství. Musí se adaptovat a reagovat na neustále se měnící podmínky ve společnosti a na legislativní změny, což se neobejde bez permanentního sebevzdělávání sociálních pracovníků. Předpokladem pro výkon profese je odborná způsobilost podle zákona č. 108/2006 Sb., tedy vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku či sociální patologii. Přínosem je, pokud má dostatečné znalosti z oblastí psychologie, sociologie, ekonomie

a financí (dluhové poradenství aj.), etopedie a sociální politiky. Výhodou je, pokud má sociální pracovník nějakou dřívější praxi, například z výkonu profese sociálního kurátora, sociálního pracovníka na úřadu práce, ale taktéž z oblasti sociální péče o tělesně či mentálně postižené, zařízení pro toxikomany, psychopaty apod. (Drápal, Jiříčka, Raszková, 2021, s.348; Mitröhner, Kubištová, 2017)

Práce sociálních pracovníků ve vězeňské službě je náročná, a to především z důvodu, že pracují s tzv. „nedobrovolnými klienty“ u nichž dochází k značnému problému, a to především v oblasti jejich aktivní účasti v socioterapeutickém procesu. Spolupráce s odsouzeným je založena na základě zplnomocnění pro práci a na legitimitě sociální intervence. Kdy legitimita je vyjádřena přímou žádostí vězně o pomoc v řešení problému, nebo na základě rozhodnutí třetí strany, např. soudu. Rozdíl mezi přístupem k řešení věžňova problému je právě v motivaci vězněného, která se zvyšuje, pokud si o pomoc řekne vězeň sám, a snižuje se, pokud je mu

pomoc nařízena. To má celkově vliv na práci sociálního pracovníka a přístupu, který k vězňovi volí. (Bajcura, 2020; Drápl, Jiříčka, Raszková, 2021)

Sociální pracovník svou práci vykonává ve výkonu trestu a vazby, ale také i na specializovaných odděleních, mezi které např. patří oddělení odsouzených matek nezletilých dětí, oddělení pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných, oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací apod. (Hnidková, 2012)

Z výše uvedených informací lze vyvodit, že sociální práce ve věznici je opravdu velmi náročná, a to z hlediska mnoha oblastí, které tato práce přináší, jako například v množství znalostí a vědomostí, které jsou pro výkon této profese vyžadující a potřebné. Jedním z důvodů, proč jsem zvolila téma sociální práce s pachateli trestných činů, bylo především z důvodu mého vlastního zájmu o výkon této profese. Proto jsem se zde snažila uvést informace, které jsou dle mého názoru zásadní v pochopení náplně práce a povinností sociálního pracovníka ve věznici. A dále budou tyto informace obohaceny výzkumnou částí této bakalářské práce, jejímž cílem je zjistit subjektivní pohled sociálních pracovníků na výkon jejich profese. S čím souvisí i jejich vlastní bezpečnost, která je ve věznicích dle Drápala, Jiříčky, Raszkové (2021) zprostředkovávána za pomoci omezujících prostředků, pevným řádem a pravidly, která jsou v případě jejich nedodržení přísně sankcionována. Což mě dovedlo k zamyšlení, zda i přes to mohou sociální pracovníci ve věznicích pocítovat nějaká rizika či hrozby, a proto je této mé otázce, také věnována část výzkumné části

4 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Výkon trestu odnětí svobody je pro jedince náročnou životní situací, která se ho dotýká jako jedince samotného (nejvíce jeho psychiky), ale značný vliv má i na jeho sociální okolí, jeho vztahy s rodinou, přáteli a také ostatními členy společnosti. Proto je velice důležité, aby člověk, který žil izolovaně několik měsíců či let od každodenního režimu života společnosti, byl na návrat do společnosti a na očekávání života v ní připravován. Jedná se tedy o specifickou sociální péči, která je poskytována propuštěným osobám z VTOS, a jejímž hlavním cílem je úspěšná reintegrace do společnosti a obnovení jejich sociálních dovedností. (Černíková, 2008, s. 209)

Myšlenky pomoci osobám, které prošly výkonem trestu odnětí svobody, mají své kořeny např. v křesťanské filozofii milosrdenství a pomoci bližnímu svému, kterému je potřeba poskytnout pomoc bez ohledu na trestný čin a náboženské přesvědčení. Také ve společenském hodnotovém

systemu, který nabízí svou pomoc bez ohledu na křesťanskou motivaci z důvodu filantropických pohnutek a sounáležitosti k lidskému společenství. (Černíková, 2008, s.209)

Důvody vzniku postpenitenciární péče jsou zdůvodňovány několika argumenty, kdy jedním z nejpodstatnějších z nich je nedosažení cílů penitenciárního procesu. Mezi další argumenty patří i snaha o snížení recidivy a v potaz je brána i skutečnost, že osoba, která opustí VTOS velmi často potřebuje odbornou pomoc a péči, z důvodů minimalizace působení negativních vlivů, a také pomoc při překonávání krize prvních dnů na svobodě. Nebo také kvůli problémům, které jsou způsobeny z důvodů stigmatu kriminálního a důsledkům prizonizace. Postpenitenciární péče hraje důležitou roli, při pomoci obnovování sociálních vztahů, materiálních podmínek a také profesního uplatnění. Reintegrace bývá úspěšnější zejména u skupin osob, do kterých řadíme mladé lidi, prvotrestané jedince, jedince po krátkém výkonu trestu nebo ty, kteří mají dobré sociální vztahy, vazby, návyky a motivaci. (Černíková, 2008, s.210, Matoušková, 2013, s.152)

4.1 Státní instituce

Pro zjištění a kontrolu, zda odpykávání trestu odnětí svobody splnilo svůj účel, a odsouzený opustí od kriminální kariéry nám slouží dvě státní instituce České republiky, které zajišťují výkon postpenitenciární péče, a jsou nimi sociální kurátoři a probační a mediační služba.

4.1.1 Sociální kurátor

Sociální kurátor vykonává práci se zletilými, sociálně rizikovými klienty, s osobami sociálně vyloučenými a s osobami v hmotné nouzi nebo těmi, kteří jsou tímto jevem ohroženi. Dále pracuje s klienty ve všech fázích trestného řízení, a i po jeho skončení (ve výkonu trestu odnětí svobody, vazby, i na svobodě). Cílem úspěšné práce sociálního kurátora je pomoc a podpora v rámci prevence sociálního vyloučení a opětovaného začlenění do společnosti. A to prostřednictvím poskytování sociálního základního poradenství, pomoci při kontaktu se společenským prostředím, které má zabránit sociální izolaci jedince, pomoci při uplatňování práv a oprávněných zájmů, snaží se zmírnit dopad vlivu rizikových skupin na klienta, kontaktuje klienty ve věznicích, školských zařízeních a dalších sociálních službách a pomáhá a připravuje je na plynulý přechod do života mimo zařízení, spolupracuje s rodinami klientů apod. (Gojová, 2007, str.7-15)

Spolupráce sociálního kurátora s vězeňskou službou ČR je postavena na tom, že obec umožňuje sociálnímu kurátorovi výkon kontinuální sociální práce s pachateli trestné činnosti, především umožněním návštěv klientů ve věznicích a vazebních věznicích. Tímto způsobem sociální

práce, se snaží předcházet vzniku sekundárních problémů, které jsou spojeny s uvězněním a další trestnou činností. Cílem spolupráce VS ČR a sociálního kurátora je snaha o zabezpečení podmínek pro kontinuální práci s pachatelem trestné činnosti, a to prostřednictvím aktivní práce s klienty ve výkonu trestu odnětí svobody (vzdělávací skupiny, individuální pohovory, zprostředkovávání informací sociálním pracovníkům). (Gojová, 2007, str.30-32)

Sociální kurátor spolupracuje i s Probačně mediační službou, a to například v situaci, kdy klient, kterému byl soudně nařízen dohled Probačně mediační služby (dále PMS), kontaktuje sociálního kurátora, který následně může zprostředkovat kontakt na místně příslušného pracovníka PMS. (Gojová, 2007, str. 32-34)

4.1.2 Probační a mediační služba

Úsilím, o které se snaží probační a mediační služba je zprostředkování účinného a společensky přijatelného řešení konfliktů, které jsou spojeny s trestnou činností. Zároveň také organizuje a zajišťuje efektivní výkon alternativních trestů a opatření, které chrání zájmy poškozených, komunitu a podporují prevenci kriminality. Tato služba vychází ze součinnosti dvou profesí, sociální práce a práva.

Mezi hlavní cíle a činnosti práce probační a mediační služby patří integrace pachatele, která v předešlém textu byla již několikrát zmiňována, ale zopakují, že je to cílené úsilí o začlenění odsouzeného zpět do života společnosti bez jakéhokoliv porušování zákonů, tedy dopouštění se trestné činnosti. Dalším cílem je participace poškozeného, tedy snaha o zapojení poškozeného do procesu vlastního odškodnění, a především získání zpět jeho pocitu bezpečí a důvěry ve spravedlnost. A ochrana společnosti, která je naplňována účinným řešením konfliktních a rizikových stavů trestného řízení, a zajištěním naplnění uložených alternativních trestů a opatření. (pmscr.cz, 2023)

Probační dohled

Probace je slovo, které pochází z latiny a znamená zkoušet, ověřovat a dohlížet. V rámci PMS ČR (probačně mediační služby) jde především o výkon dohledu pracovníka nad obviněným nebo odsouzeným. Tento probační dohled ukládá státní zástupce nebo soudce, pokud považuje za důležité či účelné sledovat a kontrolovat určitou dobu chování pachatele. Kdy se jedná především o kontrolu, zda jedinec vede řádný život a naplňuje uložené povinnosti a případná omezení (např. zákaz požívání omamných či psychotropních látek, alkoholu). Ovšem pokud se jedinec dostane do náročné životní situace jsou mu pracovníci vždy k dispozici, nebo se mu snaží pomoci nalézt a zprostředkovat kontakty na další organizace (dluhové poradny,

psychoterapeutické služby, aj.) Tento dohled provádí pracovník Probační a mediační služby v okrese nebo obvodu ve kterém odsouzený bydlí či se dlouhodobě zdržuje. Probační dohled sebou přináší spousty povinností a práv odsouzeného, mezi které například patří, že odsouzený musí dodržovat a plnit probační plán dohledu, který mu probační pracovník stanovil, a také musí pracovníka informovat o svém pobytu, zaměstnání, zdroji obživy a dodržovat soudem uložené omezení a povinnosti. (pmscr.cz, 2023)

Probační úředník se taky snaží o motivaci pachatele k řešení problémů, které vznikly následkem jeho trestné činnosti, což bývá mnohokrát velkým problémem, jelikož spousta propuštěných vnímá probační službu, jako zátěž a pohlíží na ni jako na nevyžádanou kontrolu. Proto se probační úředníci snaží hledat i sebemenší podněty, které by přispěly k lepší spolupráci a motivaci s daným jedincem. A zejména dosáhly účelu této spolupráce, a to opuštění a nevrácení se k výkonu trestné činnosti. Pokud budeme mluvit o výkonu alternativního trestu, kterým má pachatel, odčinit své vlastní trestné jednání, tak zde také nalezneme spousty problémů, které se týkají především motivace, protože např. u obecně prospěšných prací, musí jedinec splnit daný počet odpracovaných hodin v jednom kalendářním roce, který se pohybuje v rozsahu 50–300 hodin. Což, pro některé jedince může způsobit, to, že budou muset chodit z práce do práce, a tím pádem nebudou mít žádný volný čas, a díky tomu dochází, ke ztrátě motivace, kterou se poté snaží nalézt probační úředník, například prostřednictvím předání informací o realitě, která může nastat, pokud svůj trest daný jedinec nesplní. (pmscr.cz, 2023; Kujevská, 2014)

Mediace mezi obětí a pachatelem

Smyslem mediace je mimosoudní řešení následků trestné činnosti mezi obětí a pachatelem. Mediace je řízena nezávislou osobou tedy mediátorem, kterým musí být osoba, která je vyškolená a má vědomosti v příslušných právních předpisech a dovednosti v oblasti komunikace a vyjednávání.

Průběh mediace je založen na podobě osobního setkání pachatele s obětí trestné činnosti za účasti mediátora, který si nejprve oba účastníky pozve na individuální konzultace, během kterých je seznámí s pravidly a pokusí se zjistit jejich očekávání a představy. Při samotné mediace se nejprve domlouvají pravidla setkání a vyjasňují se jednotlivé role účastníků, a následně mohou vyjádřit své možnosti a zájmy oběť s pachatelem. A poté se dojednávají oboustranně přijatelné řešení (např. náhrada škody, omluva apod.). (pmscr.cz, 2023)

Parole – podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Patří mezi jednu z činností PMS, kterou zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Samotným slovem parole, je myšleno podmíněné propuštění na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat. Odsouzený má právo a možnost ve věznicí v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka, a to tím způsobem, že se nejprve obrátí na sociálního pracovníka, vychovatele nebo jiného odborného zaměstnance oddělení výkonu trestu, kteří mají na probační úředníky kontakt.

Spolupráce s pracovníky PMS v průběhu výkonu trestu odnětí svobody dává odsouzeným možnost se aktivně připravit na přechod z vězení na svobodu a na plnění podmínek, které může soud stanovit při podmíněném propuštění. Během spolupráce s odsouzeným probační úředník shromažďuje a ověřuje všechny důležité informace, které slouží k analýze rizik a potřeb odsouzeného v rámci jeho návratu na svobodu, ale také i opětovanému spáchání trestného činu. Tyto zjištěné informace poté ovlivňují zprávu probačního úředníka, ve které následně soudu doporučí nebo nedoporučí podmíněné propuštění odsouzeného, či navrhne soudu podmínky podmíněného propuštění (např. uložení dohledu, uložení omezení apod.). (pmscr.cz, 2023)

Probační dům

Je zařízení, které je provozované PMS v rámci projektu Zpátky do života, od listopadu roku 2022 v Písku. Probační dům poskytuje resocializační šestiměsíční pobytový program pro podmíněně propuštěné dospělé muže. Program bezprostředně navazuje na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a je určen těm, kteří po svém podmíněném propuštění vyžadují intenzivnější vedení a podporu při přechodu z vězení do běžného života společnosti. Cílem je pomoci propuštěným zvládnout nejrizikovějších prvních šest měsíců po propuštění, a to tím, že jim bude poskytnuta odborná podpora a pomoc při řešení témat potřebných k začlenění do života na svobodě (např. bydlení, zaměstnání, zacházení s financemi, řešení dluhů, předcházení recidivě, posílení vztahů s rodinou apod.) Cílem je, aby měl podmíněně propuštěný po ukončení programu zajištěné bydlení a zaměstnání v místě, ve kterém chce po odchodu ze zařízení žít, a taktéž, aby byl schopný samostatnosti především při řešení svých záležitostí a uměl přiměřeně reagovat v náročných životních situacích. (pmscr.cz, 2023)

4.2 Nestátní neziskové subjekty

Kromě sociálních kurátorů a Probačně mediační služby se na postpenitenciární péči podílejí i sdružení a organizace, které stojí mimo státní resort.

Mezi nestátní neziskové sdružení a organizace, které poskytují různé druhy sociální pomoci a služeb (materiální, poradenská, zahrnující stravování, osobní hygienu apod.) řadíme občanská, církevní, a charitativní sdružení. V České republice jich lze nalézt velké množství. Lze je rozdělit podle toho jakou pomoc poskytují. (Černíková, 2008, s.225)

Materiální pomoc, kterou je myšleno oblečení, jídlo apod., zajišťují například organizace:

- ADRA – charitativní organizace adventistické církve
- Český Červený kříž
- SOS Centrum Diakonie Českobratrské církve evangelické

Poradenskou pomoc v situaci nouze či krize zajišťují organizace:

- Spolek Prak
- Podané ruce
- Centrum Diakonie

A sociální péči, která zahrnuje osobní hygienu stravování, ubytování, zdravotní péči apod. poskytují:

- Azylové domy
- Armáda spásy
- Naděje

5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část bakalářské práce na téma sociální práce s pachateli trestných činů slouží k pochopení a uvedení pojmů a informací, které se týkají této obsáhlé oblasti. Jsou zde zařazeny takové kapitoly, které jsem shledala nejdůležitějšími v přínosu informací a poznatků, pro objasnění sociální práce s pachateli trestných činů a dalších důležitých oblastí, které s tímto tématem úzce souvisí.

V první kapitole teoretické části jsou uvedeny pojmy a termíny, které se týkají oblastí vězeňství, oblasti trestně právní, penitenciární a postpenitenciární péče. Jsou zde uvedeny takové pojmy, které jsem považovala za důležité pro pochopení dalších kapitol, a především k propojení s výzkumnou částí této práce. Proto je zde např. uveden a popsán trestný čin, pachatel trestného činu a druhy trestů. Shledala jsem totiž zásadním, pochopení těchto termínů, kvůli tomu, že sociální pracovník ve věznici pracuje s lidmi, kteří spáchali nějaký trestný čin, a proto je důležité znát zákony a další informace, které s tím souvisí. Dále jsou zde uvedeny pojmy jako socializace, resocializace a recidiva, tyto pojmy jsou stěžejní pro pochopení smyslu a významu

sociální práce ve věznici. Ve zkratce je zde také popsána penologie a forenzní psychologie, které souvisí s dalšími kapitolami.

Druhá a třetí kapitola, se zabývá vězeňstvím, penitenciární a postpenitenciární péčí navazuje na první kapitolu, ale dále se zabývá jednotlivými oblastmi více dopodrobna. Tyto kapitoly jsou zde uvedeny z důvodu toho, že souvisí se sociální prací, která se zabývá pachateli trestných činů, ale také kvůli propojení s dalšími institucemi a profesemi, které se sociální pracovníky úzce spolupracují. Ve druhé kapitole dochází k propojení s forenzní psychologií, která se zabývá osobností pachatele, která je v této práci zmíněna z hlediska toho, že sociální práci může značně ovlivňovat chování daného jedince, a sociální pracovník poté musí hledat způsoby, jak s daným jedincem navázat spolupráci. Proto rozpoznání určitých charakterových rysů, které se mohou u daného pachatele objevovat může sociálnímu pracovníkovi usnadnit zvolení správné techniky či způsobu v navazování spolupráce s ním.

VÝZKUMNÁ ČÁST

Cílem výzkumné části je zjistit, jaký je subjektivní pohled sociálního pracovníka na výkon jeho profese. S čímž souvisí to, co tato práce obnáší, či co přináší za specifika.

6 METODIKA VÝZKUMNÉ ČÁSTI

K naplnění cíle mé bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. Kvalitativní výzkum je proces hledání založený na metodologických tradicích zkoumání příslušného společenského nebo lidského problému. Jehož součástí je vytváření komplexního obrazu, analýza různých typů textu, a také potřeba informovat o názorech účastníků výzkumu a jeho následné provedení zkoumání v přirozených podmínkách. Na začátku výzkumu je důležité vybrat téma a určit základní výzkumné otázky. Otázky se mohou změnit během průběhu výzkumu, sběru a analýzy dat., především z důvodu toho, že má procesuální charakter. (Hendl, 2012, s.48)

Kvalitativní výzkum je ve své podstatě analýzou textu, kterým se snaží zprostředkovat porozumění zkoumaných oblastí. Důležité je si prvně stanovit svůj předmět zájmu, tedy co chci zjistit či pochopit, nebo z jakého důvodu jsem se začala o toto téma zajímat. Přičemž nám odpověď na tyto otázky pomůže a může ovlivnit lepší interpretaci získaných dat. Zásadní také může být zmínit vlastní předpoklady a hypotézy, které nás nějak ovlivňují či předurčují. (Olecká, Ivanová, 2010)

Jak uvádí Novotná (2019) jde v kvalitativním výzkumu především o to zjistit, CO lidé či jiné subjekty zkoumání dělají, tedy KDO to dělá, a zároveň JAK to dělají, jak tomu rozumí a prožívají. Což lze snadno zjistit, pokud zjistíme KDE a KDY se to děje. Z těchto mnohých získaných dat potom lze vyvozovat závěry či porozumění, PROČ k tomu tak dochází či je.

Pro získání dat jsem využila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Kdy na začátku je důležité stanovení obsahu otázek, jejich formy a pořadí. Dle Novotné (2019) jde v polostrukturovaném rozhovoru především o zaznamenání zkušenosti respondentů, tedy o nějakou jejich reflexi k danému problému, zejména o to, co si kdo o dané věci myslí. Na začátek si výzkumník musí připravit tematické okruhy neboli rozšířené otázky, na které se bude během rozhovoru ptát. Slouží tedy jako tematické osnovy rozhovoru. Samozřejmě polostrukturovaný rozhovor může mít i podobu jasně formulovaných seřazených otázek, tuto podobu jsem ale nevyužila z důvodu povahy cíle mé bakalářské práce. Výzkumník reaguje na odpovědi dotazovaného a soustředí

se na linii vyprávění, ovšem je zde snaha o položení všech otázek, které si výzkumník připravil (Novotná, 2019).

Ve sdělovaném vyprávění respondentů, jsem se nejvíce doptávala na oblasti: obsah a náplň sociální práce ve věznici, specifika práce ve věznici, na kladné a záporné stránky této práce, rizika práce ve věznici z pohledu sociálního pracovníka ale i jeho rodiny, osobnost pachatele a na jejich vlastní pohled na účinnost resocializace odsouzeného.

Výhodou tohoto typu rozhovoru je, že pokud se během konverzace rozkryjí nová zajímavá témata, lze na ně snadno navázat a reagovat. A mohou výzkumníka navést na nové otázky, které nemusel nejprve při přípravě rozhovoru očekávat (Novotná, 2019, s.322). Mně se díky odbočení respondentů odkrylo spousta nových témat v oblasti jejich vnímání práce s vězni podle rozdílu jejich věku a doby, ve které se narodili.

Zrealizování rozhovoru proběhlo v kancelářích sociálních pracovníků ve věznici. V těchto kancelářích mi však bylo zamítnuto mít, jakékoliv nahrávací či jiné elektronické zařízení z důvodu nařízení VS ČR. Z tohoto důvodu jsem si během rozhovoru se sociálními pracovníky, dělala poznámky, body a také jsem si zapisovala jejich doslovné celé věty, pokud pro mě měly velký význam. Poznámky byly společně s doslovnými citacemi analyzovány. Následně probíhala tzv. segmentace textu, což je dle Novotná (2019) postup, který nám pomáhá k rozčlenění analyzovaného textu na dílčí části. Těmito částmi může být celý text, slova, věty či odstavce, sloupce apod. Segmentace probíhá tak, že pročítáme získaná data, a ta která se týkají konkrétního tématu si následně označujeme např. podtrhnutím. Čímž si jednak zvýrazňujeme pasáže, které jsou pro nás významné, ale zároveň redukuje pasáže, které pro nás nemají takový význam. (Novotná, 2019, str. 430)

Dále jsem k analýze textu využila kódování. Novotná (2019) kódování označuje jako postup, díky kterému můžeme vytvořeným segmentům přidělit popisek, za jehož pomoci ho následně charakterizujeme. Nejobvykleji se k tomu používají jednotlivá slova či slovní spojení. Při kódování jsem postupovala induktivně, dle Novotné (2019) je to postup, při kterém kódujeme s ohledem na získaná data, kódy nemáme připravené dopředu, ale vytváříme je tak, aby vystihovali, co nejlépe daný segment. Během analýzy textu jsem používala popisné kódy (označují témata, o kterých daný segment výhradně hovoří) a kódy interpretativní (označují témata, která jsou v daném segmentu skryta, jde o to, jak my výzkumníci rozumíme tomu, co daný segment sděluje), které jsem následně zobecňovala do kategorií. Dle Novotné (2019) kategorie *„představují nadřazené pojmy, které sdružují popisné a interpretativní kódy, jež spolu*

explicitně nemusejí souviset, ale jejichž vzájemný vztah v průběhu analýzy odhalíme.“ Kategorie nám tedy slouží a umožňují nám snadnější identifikaci opakujících se témat a vzorců. (Novotná, 2019, s.432)

Následně jsem vybrala kategorie, které mně strukturovali daný text do kapitol a přinesla mi zásadní témata, a ty jsem následně interpretovala. Dle Novotné (2019) interpretace znamená dosažení porozumění, porozumění toho, jakou informaci daný text zprostředkovává, co text sděluje a zároveň porozumění samotného kontextu, dle něhož daný text vznikl. Novotná (2019) upozorňuje na to, že neexistuje jediná správná interpretace, stejná data mohou být interpretována různými způsoby.

6.1 Výzkumný soubor

Sociální pracovníci, se kterými jsem uskutečnila rozhovor budou dále označováni jako respondenti.

Při výběru respondentů, jsem měla jediné kritérium, a to bylo takové, že všichni mí respondenti museli vykonávat svou profesi ve věznicích. Zda to byla věznice či vazební věznice, nehrálo roli. Žádné jiné specifické požadavky na respondenty stanoveny nebyly.

Respondenty jsem kontaktovala elektronickou žádostí s prosbou o spolupráci, kterou jsem poslala na e-podatelnu VS ČR. Po získání kontaktů, jsem se následovně spojila přímo se sociálními pracovníky daných věznic a následně se s nimi domluvila na uskutečnění rozhovoru.

Taktéž jsem nějaké kontakty dostala přes své známé, díky kterým jsem poté následně sociální pracovníky kontaktovala a žádala o spolupráci.

6.1.1 Charakteristika respondentů

Všemi respondenty, se kterými probíhal polostrukturovaný rozhovor, jsou sociální pracovníci věznic ČR. Jak už jsem dříve zmiňovala, nevyžadovala jsem od nich žádná konkrétní kritéria, které by měli při mém výběru splňovat. Jedinou podmínkou bylo, že museli vykonávat svou praxi na pozici sociálních pracovníků ve věznicích ČR. Z důvodu zaměření a cílů této bakalářské práce. Osloveny byly čtyři věznice, kontakty na sociální pracovníky jsem dostala ze dvou, kteří se semnou následně spojili a poskytli mi rozhovor.

Rozhovor byl veden se čtyřmi respondenty, třemi ženami a jedním mužem. Jejich praxe ve vězeňství se pohybovala od 5 do 25 let. Charakteristika každého respondenta je dále uvedena u prezentace výsledků.

6.1.2 Sběr dat

Data byla získávána pomocí polostrukturovaného rozhovoru v období od 1.3-31.3 2023. Z důvodu pracovní vytíženosti respondentů, jsem je nechala stanovit datum, čas a místo, které jim bude nejvíce vyhovovat. Všechny rozhovory probíhaly v kancelářích respondentů ve věznicích ČR. Před zahájením rozhovorů jsem respondenty seznámila s daným tématem a účelem rozhovoru, a dále s etickými pravidly, což zahrnuje i informaci o možnosti neodpovídat na otázku, pokud jim bude nepříjemná. Následně jsem se se všemi domluvila na anonymizaci dat. Anonymizace dat je proces, při kterém dochází k odstranění všech údajů, které by přímo či nepřímo napomáhaly v identifikaci daného jedince nebo organizace. (Nováková, 2019, str. 75)

Z důvodu nařízení VS ČR jsem si do věznic nemohla přinést žádné nahrávací či jiné elektronické zařízení. Takže jsem si průběh polostrukturovaného rozhovoru zapisovala. S tím, že si nebudu moct rozhovor nahrávat, jsem byla seznámena předem. Takže jsem si dopředu připravila otázky poznámky a body, pro usnadnění samotného zapisování. Nevýhodou u rozhovoru, který si v jeho průběhu zapisujeme je, že se člověk musí soustředit na více věcí na jednou, tedy soustředit se na to, co nám říká dotazovaný, klást otázky a současně si zapisovat odpovědi, a také dostatečně reagovat na získané informace. Důležitou schopností zde je umět odhadnout, co je v daném rozhovoru podstatné (Novotná, 2019, str.342)

Na začátku rozhovoru jsem respondenty požádala o to, aby mi sdělili, jak dlouho trvá jejich praxe ve věznici na pozici sociálního pracovníka, a jaké vzdělání k možnosti výkonu této praxe potřebovali. Následně jsem po nich žádala, aby mi zkusili co nejvíce popsat náplň jejich práce. Dále jsem se cíleně doptávala na otázky, které se vztahují k cíli bakalářské práce, mezi které patřili otázky k rizikům, které může na této pozici pracovník subjektivně vnímat, či rizika, které vnímá jeho okolí a rodina. Během rozhovoru jsem se snažila respondentům dávat dostatečný prostor pro vyjádření, a snažila jsem se o to, aby se cítili komfortně. Získané informace z rozhovoru jsem následně přepsala do souvislého textu, především pro jejich lepší analýzu a zpracování.

6.1.3 Analýza dat

Analýza dat probíhala pomocí segmentace a kódování. Cílem je zobrazit data, která jsou pro zpracování významná, tím vytvoříme segment, ke kterému pomocí kódování vytvoříme popisek, který slouží k pojmenování vytvořeného segmentu. (Novotná, 2019, str.430)

Pro uskutečnění analýzy dat, jsem si z každého rozhovoru, který většinou trval přibližně 30-40 minut, připravila čtyři A4 papíry doslovných citací a poznámek, ze kterých jsem následně

vytvářela segmenty a kódy. Segmenty neboli důležitá data, jsem si zvýrazňovala barevným fixem. Při následné tvorbě kódů jsem využívala techniky myšlenkové mapy. Dle Matysové (2011) jsou myšlenkové mapy jedním z nástrojů, jejichž pomocí dochází ke snazší vizualizaci informací, organizaci myšlenek a k lepšímu uspořádání poznámek. Vytvoření myšlenkové mapy mi tedy pomohlo s vytvářením kódů a jejich následným zobecněním pro vytvoření jednotlivých kategorií.

6.2 Shrnutí obsahu rozhovorů

- **Respondentka č.1**

Respondentka pracuje ve věznici pro muže na pozici sociálního pracovníka pět let. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vzdělání bakalářské v oboru sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízením.

Shrnutí obsahu rozhovoru:

Respondentka nastoupila na pozici sociálního pracovníka před pěti lety, před tím prý pracovala v sociálně terapeutické dílně s mentálně postiženými lidmi. A zároveň před tím, pracovala chvíli na úřadu práce. Uváděla, že z obou těchto prací načerpala spousty zkušeností a praxe, díky kterým je pro ni snazší tuto práci vykonávat. Zdůrazňovala, že jako zásadní při výkonu této práce vnímá psychickou odolnost, vyrovnanost, profesionální vystupování a nadhled. Velkou motivací pro výkon této práce vnímá především to, že ráda pracuje a pomáhá lidem. Náplň její práce popisuje zjednodušeně tak, že spočívá v pomoci odsouzenému zůstat ve spojení se světem venku a připravit ho na přechod z výkonu trestu do civilního života, což sebou přináší spousty povinností a úkonů, které musí sociální pracovník zařídit. Respondentka v rozhovoru zmiňovala, že ve své práci bohužel vnímá více negativ, které následně převládají nad pozitivy, a to hlavně z důvodu, že pracuje s lidmi, kteří jsou sociálně nepřizpůsobiví, závislí na omamných látkách, mají nějaké psychické poruchy apod. O to více však přidává hodnotu, jakémukoli pozitivu, která její práci přinese, mezi která například patří, když se podaří motivovat odsouzeného ke změně pohledu na svůj dosavadní život, a taktéž snaha žít po propuštění hodnotnější život. Rizika, si prý plně uvědomuje a vnímá je hlavně z důvodu, že pracuje s vězněnými muži, a kvůli tomu se snaží být stále ostražitá a bdělá, aby byla schopna vycítit včas blížící se riziko, a následně mu byla schopná předejít či včas zabránit. I přesto si ale myslí, že jsou riziky, napadení apod., více ohrožení vychovatelé a dozorcí, jelikož sociální pracovníci jsou ve vězeňské službě na pozici pomáhající profese, a vězni jí dle jejího názoru, vnímají spíše pozitivně. Kvůli zážitkům, které z vězeňského prostředí předává rodině, pociťuje,

že má o ni rodina, a především manžel větší strach než ona sama. Myslí si, že to takto vnímají hlavně proto, že s odsouzenými mluví bez přítomnosti dozorců, a tím pádem, by v případě nějakého napadení, neměla hned někoho, kdo by ji pomohl.

- **Respondentka č.2**

Respondentka pracuje ve věznici pro muže na pozici sociálního pracovníka dvacet pět let. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vzdělání bakalářské v oboru sociální práce a komunita.

Shrnutí obsahu rozhovoru:

Respondentka nastoupila na pozici sociálního pracovníka ve věznici, hned po dokončení vysoké školy. Uváděla, že praxi v oblasti práce s lidmi nasbírala v domově pro seniory, kde pracovala během studií na vysoké škole. Práci sociální pracovníce ve věznici prý chtěla vykonávat vždy, byl to její sen, ke kterému ji pomohl otec, který pracoval v dané věznici na pozici vychovatele, a proto ji pomohl se na místo sociální pracovníce dostat krátce po ukončení studia. Uváděla, že z výkonu práce neměla žádné obavy, jen se bála, aby ji přijmul vězeňský personál, kvůli značnému věkovému rozdílu, nakonec prý obavy byly zbytečné, a naopak ji starší kolegové předali spousty zkušeností, které prý využívá dodnes. Při otázce, která se týkala naplně sociální práce ve věznici, respondentka zdůrazňovala, že se jedná o pomáhající profesi, a práce se týká vždy jedince, který má nějaké individuální potřeby, a také se ve většině případů pohybuje na okraji společnosti, tím pádem tuto práci vnímá jako zajímavou, ale zároveň i velmi náročnou. Uvádí, že je zde taky velmi důležité, aby práce pracovníka bavila a naplňovala, z důvodu, že jejich práci klienti velmi často neocení, a zároveň pak ani nevyužijí jejich služeb či věcí, které pro ně zařídili. Respondentka proto zdůrazňovala, že je důležité v jejich práci hledat všechny malé úspěchy, hlavně především z důvodu, aby neměli pocit, že práce, kterou pro někoho udělali či dělají je zbytečná. Při otázce na rizika či hrozby, respondentka uváděla, že pokud by nějaké vnímala, nemohla by tuto práci vykonávat. Jako zásadní vnímá, dodržovat a znát řád a pravidla výkonu trestu ve věznici, mít respekt ke klientovi a taky svou práci konzultovat s kolegy (specialisty). Přiznává, že její rodina a okolí vnímá prostředí věznice zásadně odlišněji. Věznici vnímají především jako represivní složku v uzavřeném prostoru, a respondentka si myslí, že tu lepší stránku uvěznění nejsou schopni pojmout, hlavně z důvodu ovlivnění předávání informací médií apod. Říkala, že o ni mají samozřejmě i větší strach, a negativně vnímají, pokud se setkají s nějakým propuštěným vězněm na svobodě, mají prý pak pocit ohrožení, i když sama respondentka, nic takového nevnímá, a spíše ji při naskytnutí takové situace zajímá, jak se danému propuštěnému vězni daří a zvládá život na svobodě.

- **Respondentka č.3**

Respondentka pracuje ve věznici pro muže na pozici sociálního pracovníka osm let. Její nejvyšší dosažené vzdělání je vzdělání magisterské v oboru sociální pedagogika.

Shrnutí obsahu rozhovoru:

Respondentka dříve pracovala v dětském domově, ovšem kvůli pocitu blížící se ho profesního vyhoření potřebovala ve své kariéře učinit zásadní změnu. V rozhovoru zmiňuje, že ji k profesi sociálního pracovníka ve věznici přivedl manžel, který pracuje u Policie ČR. Nejdříve si nebyla jistá, jestli má dostatečnou praxi a osobnostní předpoklady pro výkon práce, později prý ale zjistila, že ji tato práce naplňuje a baví, a počáteční obavy úplně vymizeli. Připouští, že sociální práce ve věznici, sebou přináší spousty specifík a povinností, a to především z důvodu klientů, se kterými spolupracují. Na této práci ji prý nejvíce baví hledat způsoby a řešení v komunikaci s osobami ve výkonu trestu, každý je dle ní individuální, a je potřeba k němu nalézt vhodnou cestu, která jim umožní vzájemnou spolupráci. Během výkonu své práce prý nepocituje žádné hrozby vůči své osobě, anebo se s nimi prý doposud ještě nesečkala. Připouští, že jediné, s čím se setkává jsou náladoví klienti, až často protivní a nepříjemní, ale s takovými lidmi se prý často setkává i mimo profesi, a také posléze nepocituje žádné pocity ohrožení. Vnímá ale strach o ni ze svého okolí, protože prý lidé, a především její rodina, nevidí do toho, jak její práce opravdu vypadá, a nenechají si realitu zcela vysvětlit, jelikož jsou prý velmi ovlivněni mediálními články a samotným stigmatem vězně, který podle ní představuje pro většinovou společnost hrozbu a ohrožení.

- **Respondent č.4**

Respondent pracuje ve věznici pro muže na pozici sociálního pracovníka dvanáct let. Předtím vykonával ve věznici profesi vychovatele. Jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vzdělání bakalářské v oboru sociální práce a bakalářské v oboru sociální pedagogika.

Shrnutí obsahu rozhovoru:

Respondent pracuje na pozici sociálního pracovníka již dvanáct let. Před nástupem na pozici sociálního pracovníka, pracoval taktéž pro vězeňskou službu ale na pozici vychovatele. Během výkonu práce vychovatele, si rozšířil své vzdělání o bakalářský titul v oboru sociální práce, a díky tomu se rozhodl přejít na pozici sociálního pracovníka ve věznici. Uvádí, že mu velmi pomohlo to, že ve věznici pracoval dlouho, a proto pro něho nebylo náročné přejít na jinou pozici, jediné, co vnímal, jako nové, byly odlišné povinnosti, které sebou každá profese přináší.

Zmiňoval, že ovšem náročné, to bylo pro vězně, kteří ho zažili již na pozici vychovatele, protože zde měl jiné povinnosti a mohl jim při porušení pravidel vězeňské služby ukládat kázeňské tresty, takže ho kolikrát vnímali velmi negativně, a najednou přešel na pozici, která je čistě pomáhající a žádné takové pravomoci nemá. Netrvalo prý ale dlouho, a jejich důvěru a spolupráci si získal. Náplň jeho práce, je dle respondenta velmi obsáhlá a zahrnuje mnoho oblastí, mezi kterými zmiňoval například: zajištění dokladů, ověření podpisů matrikou, dluhové poradenství, zajištění bydlení a samozřejmě zajištění kontaktu se sociálními kurátory a Probační a mediační službou. Pestrost a obsáhlost, se dle jeho názoru odvíjí, hlavně podle potřeb klienta. Tuto práci prý vnímá jako odměnu, protože i přes opakující se výkony, je každý den úplně jiný, a to ho na tom nejvíce baví a naplňuje. Zajímavým také vnímá to, že každý klient je odlišný, a pracovník nejdříve musí nalézt cestu k němu samotnému, a poté teprve může jejich spolupráci rozvíjet dál. Rizika v jeho práci prý s přibývajícím věkem tolik neřeší, dodržuje etický kodex a pravidla VS, a také se snaží přizpůsobovat své chování ke každému jedinci tak, aby nedocházelo k žádným problémům, které by mohly vyvolat nějaké rizikové chování odsouzeného. Dále uvádí, že jednou se rozhodl vykonávat tuto profesi, a to se všemi podmínkami a riziky, které tato práce přináší, pokud by se tento jeho postoj změnil, musel by změnit i povolání. Sám prý subjektivně vnímá, že jeho rodina a blízké okolí, nevnímá nějaká rizika, díky kterým by nabyl dojmu, že se o něho více bojí než on sám. Naopak spíš vnímají, smysl v jeho práci a taktéž porozumění v jeho rozhodnutí se této oblasti a klientům věnovat.

6.3 Presentace výsledků výzkumu

Po procesu kódování jsem vytvořila několik kategorií, které mi vznikly, z rozboru jednotlivých odpovědí respondentů. U všech jednotlivých kategorií cituji některé vybrané výpovědi respondentů, které se týkají daného tématu.

Kategorie jsem se snažila seřadit postupně podle toho, jak jsem měla seřazené otázky v rozhovorech, a díky kterým vznikly následovné kódy. A taktéž proto, že si myslím, že následovné seřazení pomůže k lepšímu pochopení a provázání mezi sebou, celé problematiky.

Po představení všech vzniklých kategorií budou následně shrnuty výsledky výzkumných cílů.

6.3.1 Kategorie

Kategorie č.1: ZŮSTAT VE SPOJENÍ SE SVĚTEM

Tato kategorie shrnuje oblast odpovědí, která se týkala toho, jak subjektivně sociální pracovníci vnímají náplň jejich práce.

Všichni čtyři respondenti uvedli a jejich odpovědi se shodovali v tom, že jejich práce spočívá v poskytování odsouzenému takové pomoci, která mu usnadní zpětné zapojení a začlenění se do společnosti. Respondentka č.1 uvádí: „*velice zjednodušeně práce sociální pracovníce ve věznici spočívá v pomoci odsouzenému zůstat ve spojení se světem venku a přípravě jeho samotného na přechod z výkonu trestu do civilního života. Toto sebou přináší i mnoho oblastí, které jsou potřeba obstarat a zajistit, a jsou součástí naší práce. Pro příklad je to zajištění dokladů, ověření podpisů matrikou, placení výživného, poskytnutí dluhové poradenství z důvodu nízké finanční gramotnosti odsouzených vězňů, ale také řešíme i souhlasné prohlášení o otcovství, zajištění bydlení pro odsouzené, kteří přišli z ulice anebo se nemají z jiného důvodu kam vrátit, a spoustu dalších úkonů.*“ Respondentka dále popisuje další úkony, které vykonává, ale nepatří pro ni mezi tak časté. Sděluje, že výkon práce ji stěžuje často opakující se nízká vzdělanost vězňů, která souvisí i s následnou špatnou finanční gramotností odsouzených.

Respondentka č.2 uvádí: „*moje profese je pomáhající, a stojí především na spolupráci s konkrétním jedincem, ale zároveň i se skupinou odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. To celé sebou přináší spousty administrativních záležitostí. Bylo by velmi zdlouhavé popisovat všechny povinnosti a činnosti, které tato práce obnáší, ale hlavní podstatou, kterou se snažím výkonem všech těchto činností dosáhnout, je usnadnit odsouzeným zpětné začlenění do společnosti, protože bez opatření a vyřešení určitých záležitostí, by to mohlo vést odsouzeného ke zpětné recidivě.*“ Respondentka mi dále dala nahlédnout do profesních standart a etických kodexů, které obsahují náplň, práva a povinnosti sociální práce, a určité výkony mi dále vysvětlovala.

Respondentka č.3 uvádí: „*Během všech úkonů, které pro ně zajišťuji se snažím apelovat na to, aby pochopili význam mé práce, která lpí v posilování jejich vlastní motivace, vést život k pozitivním změnám. Velmi často se proto snažím i o to, aby udržovali kontakt se svou rodinou, nebo naopak obnovili kontakt s rodinou či blízkými, lépe se totiž jedinci vrací, pokud ví, že na ně někdo tam venku čeká.*“

Respondent č.4 uvádí: „*Svoji práci vnímám především, jako potřebnou, je potřeba této skupině lidí pomáhat, izolace od okolního světa, je totiž pro kohokoliv velmi náročná, ale ještě náročnější je, nebo alespoň, tak já to vnímám, vrátit se zpět do společnosti, a začít normálně fungovat. A přesně z tohoto důvodu, tu jsme my, sociální pracovníci, abychom jim tento přechod usnadnili, a navedli je na cestu, jak se zpět začlenit.*“ Respondent dále hovořil o náplni své práce, kde uváděl nejčastější úkony, mezi kterými zmínil: „*nejdůležitější je při veškeré*

práci s nimi motivace, my se je samozřejmě snažíme motivovat, nejvíce pomáhá, pokud mají nějaký kontakt s venčím, tím myslím rodinu, ta při veškeré spolupráci sehrává velkou roli, a především pokud mají děti, často si uvědomí jejich ztrátu, a chtějí na sobě začít pracovat.“

Kategorie č.2: **KAŽDÝ JE JINÝ**

Aniž bych se musela respondentek č.1 a č.3 doptat na specifika této práce, samy při samotném popisu zmínily, že se práce odvíjí hlavně od toho, jaký je samotný jedinec, se kterým spolupracují. Což potvrdili i respondenti č.2 a č.4, když jsem jim pokládala otázky, které se této oblasti týkaly.

Respondentka č.1 uvádí: *„každý člověk je originál, proto každý jedinec přistupuje k řešení nebo neřešení svých problémů rozdílně. Někdo je nemotivovaný a je těžké nějakým způsobem ho motivovat, aby se postavil k řešení svých problémů aktivně a nečekal jen, až za něho druzí něco udělají. Proto ke každému odsouzenému přistupujeme individuálně, s ohledem na jejich současnou situaci a historii.“* Respondentka si myslí, že je důležité být vnímavý a schopný se přizpůsobit, podle toho, jaký daný odsouzený je, a následně podle toho zvolit vhodný způsob spolupráce s ním.

Respondentka č.3 vnímá, že právě to, že je každý odsouzený jiný přináší svá specifika, která jsou dále ovlivňována několika faktory. *„Při výkonu sociální práce ve věznici je velmi důležité respektovat individualitu každého jedince. Tím myslím jeho osobnost, ale také jeho věk, kriminální minulost, aktuálně spáchaný trestný čin, délku uloženého trestu, vzdělání a profesi. Samozřejmě velmi ovlivňuje i zázemí v civilu, a důležitou roli odsouzeného tu hrají blízké vztahy.“*

Respondentka č.2 potvrzuje důležitost vnímání rozdílnosti mezi jednotlivými odsouzenými, ale dále zmiňuje: *„Specifická práce je například s cizinci, zde kolikrát nastává velký problém, protože je obtížné pomáhat jedinci, se kterým se nejste schopni dorozumět. Proto je důležité umět v takových případech improvizovat, s kolegyní tuto situaci řešíme pomocí internetového překladáče, nebo se souhlasem vězně, přítomnost druhého vězně, který umí oba jazyky, a pomáhá nám vše překládat.“*

Respondent č.4 uvádí: *„každá práce je specifická, ve věznici, to může být už jen to, že k této práci dochází právě ve věznici. S čímž souvisí i klientela, kterou zde máme. Lidé tu jsou různí, objevuje se zde hodně lidí závislých na omamných látkách, jedinci s různými psychickými*

poruchami či jedinci s poruchami chování. “ Respondent mi sdělil, že samotné prostředí vytváří specifikum, na které různě reagují odsouzení z hlediska jejich individuálnosti, a významné zde je, jak se respondent jako sociální pracovník, dokáže s touto realitou vypořádat a dále pracovat.

Kategorie č.3: **RUB A LÍC**

Z kategorie rub i líc vyplývá, že práce sociálních pracovníků obnáší pozitiva ale i negativa. A na všechno se dá nahlížet více pohledy. Respondent č.4 popisoval, že pokud by se zaměřoval na negativní stránky své práce, nemohl by tohle povolání vykonávat, a hlavně by tím přispíval k syndromu vyhoření, který prý viděl už u několika svých kolegů. Přimo řekl: *„to máte jako v běžném životě, pokud budete na všem hledat jen ty záporné věci, nebudete schopni vidět ty dobré a pozitivní věci. Jak už jsem zmiňoval, pracuji s lidmi, kteří se ocitli na okraji společnosti, a proto ne vždy mi práci ulehčují, zároveň když se na to podíváme z druhé strany, tak jsem ve věznici ten, který se může podílet na jejich cestě ke změně, což vnímám jako velmi pozitivní a pro mě zásadní.*

Respondentka č.2 uvádí: *„konkrétně se snažím zaměřovat pouze na pozitiva mé práce, ne že bych negativa přehlížela, ale nedávám jim takovou váhu. Pomáhá mi, nechávat všechny pracovní záležitosti za branami věznice, jakmile opustím pracoviště, tak už se ničím, co se týká práce nezabývám, ale to jsem se naučila, až díky rokům praxe a zkušeností.*“ Respondentka vnímá všechny aspekty své práce, prý ji zkušenosti posunuli v tom, aby se na vše koukala velmi reálně, proto prý nemá v úspěšnosti resocializace nepřiměřené očekávání, ale vždy se potom snaží celou spolupráci shrnout a najít v ní pozitivní věci, aby svou práci vnímala jako potřebnou a užitečnou.

Respondentka č. 1 uvádí: *„negativa v naší práci převládají nad pozitivy, vzhledem k tomu, že pracujeme s lidmi ve většině případů sociálně nepřizpůsobivými, závislými na drogách, alkoholu či automatech, s jedinci, kteří trpí psychickými poruchami, osobami zadluženými, bez pracovních návyků a takhle bych mohla ještě dlouho pokračovat. Pozitiv je podstatněji méně, ale o to hodnotněji vnímáme, když se podaří motivovat odsouzeného ke změně pohledu na svůj dosavadní život a snaze žít po propuštění hodnotnější život.*“ Respondentka pracuje na tom, aby se nenechávala ovlivňovat negativy, které sociální práce ve věznici přináší. Nejvíce ji pomáhá udržovat si humor, a umět si udělat z určitých věcí a situací srandu, a také být kolegiální a rozebírat a radit se o určitých věcech s jejími kolegy, kteří ji prý vždy navedou na nový úhel pohledu.

Respondentka č.3 zmiňovala, že vnímá všechny stránky, které její práce přináší, ne vždy je mezi nimi jen to pozitivní, ale s tímto faktem na tuto pozici nastupovala. „*Každý rok máme povinnost splnit 24 hodin dalšího vzdělávání sociálních pracovníků, a je jen na mně, jaký kurz si zvolím, většinou se snažím hledat takový, který mě učí pracovat právě s negativními oblastmi, které moje práce přináší. Důležité je, umět rozpoznávat manipulaci ze strany vězňů, a také umět říkat ne, to pak velmi často zabrání negativním situacím.*“

Kategorie č.4: **OSTRAŽITOST A BDĚLOST**

Z pohledu vnímání rizik vyšlo najevo, že respondenti jsou si vědomi rizik svého povolání, ale každý je vnímá trochu odlišněji, a jinak intenzivně. Ovšem z výpovědí jsem nabyla dojmu, že ostražitost a bdělost patří k zásadám předcházení rizikovým situacím.

Respondentka č.1 uvádí: „*Pokud bych měla cítit nějakou hrozbu či nebezpečí ze strany klientů, nemohla bych tuto práci vykonávat. Každá sociální práce přináší určitá rizika nebo spíše nutnost respektu ke klientovi, ať v negativním nebo pozitivním smyslu. Ve věznici je třeba dodržovat a znát řád a pravidla výkonu trestu odsouzených osob. V tomto ohledu se vyplácí spolupráce s kolegy, konzultace se specialisty, svoji práci vnímat v širším kontextu týmové práce na oddělení výkonu trestu.*“ Respondentka se nebojí, ale uváděla, že se dostala do situace, která ji byla velmi nepříjemná, k takovým situacím ale moc často u nich ve věznici nedochází.

Respondentka č.2 uvádí: „*samozřejmě musím být při práci s vězněnými muži stále bdělá a ostražitá, abych vždy vycítila blížící se riziko ať už agrese či manipulace vůči mně, proto je zásadní chovat se tak, abych tomuto rizikovému chování zabránila.*“ Respondentka si myslí, že ve věznici jsou jiné profese, kteří jsou hrozbou či nebezpečím ze strany vězňů více ohroženi než sociální pracovníci, a to především z důvodu, že oni jsou ve věznici vnímáni primárně jako pomáhající profese.

Respondentka č.3 a respondent č.4 vnímají riziko minimálně. Jsou si vědomi toho, že by mohlo k nějakému ohrožení jejich osoby dojít, ale neupínají se k tomu. A svou práci vykonávají tak, aby tomu zvládli předejít, stejně jako uváděly respondentky č.1 a č.2. Respondentka č.3 uvádí: „*Důležité je být zásadová, musím se ke všem chovat stejně, pokud pro někoho něco udělám, tak musím tuto službu poskytnout i ostatním, nelze dělat rozdíly a výjimky, logicky by to vedlo k tomu, že by se pak někdo mohl vůči mé osobě chovat například agresivně.*“

Respondent č.4 uvádí: „*strach z hrozby či nebezpečí se snažím nevnímat, hlavně proto abych mohl svou práci dál vykonávat, vězni každé vaše sebemenší pochybení či zaváhání vnímají,*

takže strach by hned poznali a určitě by toho využili, proti vám. Důležité je dodržovat pravidla vězeňské služby.“

Kategorie č.5: **POHLED OKOLÍ**

U respondentek č.1-3 je možné si z jejich odpovědí odvodit, že subjektivně vnímají větší strach o ně z rizika nebezpečí, které může jejich práce přinášet z jejich okolí a rodiny. Všechny tři respondentky jsou ženského pohlaví. Pouze respondent č.4 - muž, odpověděl, že strach o jeho osobu z rizika nějakého nebezpečí, ze strany jeho rodiny nevnímá.

Respondentka č.1 uvádí: *„Myslím si, že opravdu moje rodina, zejména manžel vnímá hrozbu více než já sama. Manželovi například přijde neadekvátní, že mluvíme s odsouzenými bez přítomnosti například dozorců.“* Respondentka se dále v rozhovoru zmiňovala o tom, že vedla i několikrát rozhovor se svými dětmi, kvůli rizikům její práce, především z důvodu zkrácených předstáv, které někde zaslechli nebo jim předali jejich spolužáci. Stále prý ale cítí strach a nejistotu z její práce zejména ze strany její dcery. Respondentka během výpovědi dále uvádí: *„Pozitivně však vnímám to, že z jejich strany cítím, že chápou smysl mé profese, a to je pro mě hlavní.“*

Podobnou výpověď jsem získala také od respondentky č.3, které v rozhovoru uvádí: *„Ano, moje rodina prostředí ve vězení zpravidla vnímá odlišněji než já sama. Všechny informace přebírají pouze jen z vyprávění, z informací zprostředkovaných z médií a podobně. Je těžké jim poté vysvětlit opak. Stačí se jen zmínit, za jaké trestné činy u nás některé odsouzené máme, a ježí se jim chlupy na zádech. Většinou se mi dostane odpovědi, jestli se s nimi nebojím pracovat, či z nich nemám strach.“* Respondentka už vzdala přesvědčování okolí a rodiny o tom, že se svou prací necítí být ohrožena, prý jim to každý den dokazuje tím, že se vrací domů v pořádku.

Strach o její osobu ze strany rodiny z výkonu její práce taktéž vnímá respondentka č.2, která uvádí: *„Nevnímala jsem, že o mě mají takový strach, dokud jsme jednou s manželem a dětmi nepotkali propuštěného vězně na svobodě. Pán byl romského původu a okamžitě, co nás spatřil se ke mně hlásil. Prohodili jsme pár vět ze slušnosti. Poté, co se pán vzdálil od mé rodiny, se na mě manžel i s dětmi obrátil, jestli opravdu pracuji s takovými typy lidí, a jak je možné, že se ke mně hned hlásil, jestli by nám nemohl nějak ublížit či něco podobného. A jak je možné, že se nebojím.“* Respondentka si myslí, že její rodina nebude schopna pochopit to, jak to vnímá ona, pokud si její práci nevyzkouší na vlastní kůži, a sami si neověří, jak to skutečně ve věznicích chodí.

Odlišně odpověděl respondent č.4, který subjektivně nevnímá, že by o něho měla jeho rodina či okolí strach z rizik nebezpečí či něčeho podobného, co by mohla přinést náplň jeho profese. Respondent uvádí: „*Abych pravdu řekl, nikdy jsem nad tím nepřemýšlel, zda o mě má někdo z mého okolí strach, ale ani jsem to nikdy nevyčítal, takže usuzuji, že ne. Možná je to tím, že jsem muž. Moje rodina mou práci vnímá dost pozitivně a přínosně, stejně jako já.*“

Kategorie č.6: **POMÁHAJÍCÍ PROFESE**

Kategorie pomáhající profese vznikla z důvodu, častého upozorňování ze strany respondentů na to, že sociální práce ve věznici má za cíl pomáhat ve všech tíživých situacích odsouzeného.

Všichni respondenti slovo pomáhající profese použili alespoň jednou, v rámci různých odpovědí na tázané otázky.

Respondentka č.1 uvádí: „*Práce sociální pracovnice je pomáhající, proto odsouzení většinou vnímají naši osobu pozitivně, vyžadují či od nás potřebují naši radu, pomoc, vyslechnutí. Proto tuhle práci mám tak ráda, smyslem je pomáhat těm, kteří to potřebují či žádají.*“ Respondentka je ztotožněná s náplní a smyslem její profese, a to pro ni znamená slovo pomoc/pomáhat.

Každý respondent slovo pomáhající profese či pomoc použil při vysvětlování jiné oblasti náplně jejich práce. Respondentka č.2 uvádí: „*pokud si zvolíte obor sociální práce, jste předurčení nebo chcete pomáhat lidem. Sociální práce ve věznici je stále o pomoci, jen máte náročnější klientelu, a více povinností spojených v rámci práce s nimi. Svoji práci vnímám jako pomoc odsouzeným s novým startem do života, pomoc jim najít jinou cestu, či jim lehce některé věci usnadnit.*“ Na tuto odpověď lze navázat výpovědí respondenta č.4, který během otázky, která se týkala upřesnění náplně práce sociálního pracovníka uvádí: „*všechny činnosti, které vykonávám směřují k pomoci odsouzeným, a to ať se to týká jakýkoliv záležitostí. Vždy dělám něco, co oni nemusejí sice vnímat jako pomoc, ale neuvědomují si, že bez toho, by jim to přineslo další zbytečné komplikace.*“

Respondentka č.3 na konci rozhovoru uvádí: „*sociální práce ve věznici je žádoucí, a to hlavně z toho důvodu, že každý by měl mít právo na to, dostat novou šanci a zkusit to znovu. A k tomu je potřeba pomocné ruky, kterou je v tomhle případě sociální pracovník.*“

Kategorie č.7: **PRÁCE, KTERÁ NENÍ VIDĚT**

Kategorie práce, která není vidět vznikla z důvodu toho, že jednotlivé výpovědi respondentů směřovaly k závěru, že jejich práce je ovlivněna tím, jak se k ní postaví odsouzení. I přes veškerou snahu sociálního pomocníka, který zařídí pro odsouzeného spousty věcí a záležitostí,

není určující, že toho daný odsouzený využije, nebo naváže na cestu, na kterou byl naveden sociálním pracovníkem. Takto to subjektivně vnímá respondent č.4 a dále uvádí: „*Jako negativní, lze v mé práci vnímat fakt, že nikdy dopředu nevidím výsledek, já nevím, zda práce, kterou vykonávám, a s kterou mám kolikrát i velké starosti bude využita. Proto bych ji mohl vnímat samozřejmě jako zbytečnou, protože pokud vynaložíte tolik úsilí a vaše práce stejně není vidět, je to lehce kontraproduktivní. Ovšem, já se k tomu stavím tak, že vynaložím všechnu svou snahu k tomu, abych odsouzenému pomohl k snadnějšímu návratu do normálního života, pokud toho nevyužije už není moje starost, jelikož já jsem svou práci a úlohu splnil.*“ Dále respondent uváděl, že stejně pokud propuštěný vězeň opustí věznici, on už nedostává zpětnou vazbu, jestli se mu daří či nedaří, zda využil služeb, který mu respondent zařídil či doporučil apod.

Respondentka č.1 se ztotožňuje s tím, že nelze člověka donutit k tomu, aby využil služeb, které pro něho zařídí, k tomu však uvádí: „*sociální pracovnice má největší vliv na přechod z výkonu trestu do civilního života, zařizují pro ně informace k možnosti bydlení, zaměstnání, pomáhám jim se zajištěním dokladů, podávám poradenství v oblasti řešení dluhů a také je jim z mé strany nabízena částečná pomoc při narovnávání nefungujících rodinných vztahů a spousty dalších věcí. A proto poté, už záleží jen na nich, jak s těmito získanými možnostmi a informacemi naloží.*“

S touto kategorií souvisí resocializace odsouzeného, na kterou má jasně stanovený názor respondentka č.2, která uvádí: „*Resocializace dospělého člověka, který vykonává trest odnětí svobody nespočívá v jeho zásadní změně či převýchově. To si troufám tvrdit, že není možné dospělého člověka převychovat. Naopak je důležité být mu nápomocen z pozice sociálního pracovníka a navázat na to pozitivní v jeho dosavadním životě, nějaké negativní a záporné záležitosti zpracovat v průběhu času a vývoje, nebo je případně zcela ukončit. Proto je naše práce potřebná v celém kontextu, i když se může zdánlivě jevit jako neefektivní.*“

Respondentka č.3 si myslí, že odsouzení mají možnost se rozhodnout, jak naloží s prací sociálního pracovníka. Vnímá, že v jejich náležitostech není prostor pro to, aby mohla jejich rozhodnutí ovlivnit jinak než svou prací. Respondentka uvádí: „*Zásadní je nestigmatizovat a neodsuzovat, i když je odsouzený ve výkonu trestu opakovaně, šanci si zaslouží vždy.*“ Dále v rozhovoru uvádí: „*Pokud je ve věznici odsouzený po druhé, zajímá mě otázka proč? Proč to venku nešlo? Na čem můžeme zapracovat tentokrát. Řekla bych, že celkem zásadou je, nelitovat je. A nevěřit jim všechno, často se snaží říkat jen to pěkné.*“

6.4 Shrnutí výsledků dle výzkumných cílů

- **Zjistit, jaký je subjektivní pohled sociálního pracovníka na výkon jeho profese. S čímž souvisí to, co tato práce obnáší, či co přináší za specifika.**
- **Zjistit, jak sociální pracovník ve věznici, subjektivně vnímá nějaká rizika či hrozby, při výkonu jeho práce.**
- **Zjistit, zda tato rizika vnímá jeho rodina či blízké okolí.**

Hlavním cílem bylo zjistit, jak respondenti subjektivně vnímají výkon jejich profese. Ze získaných odpovědí od respondentů, jsem získala několik nových pohledů nejen na tuto otázku ale i na oblasti, které se toho také týkají. Spousta odpovědí je zobrazena v předešlé prezentaci výsledků, a označena různými kategoriemi. Ze získaných odpovědí jsem nabyla dojmu, že dotazovaní sociální pracovníci svou práci vnímají jako prostředek pomoci druhým, ale zároveň jako práci, která sebou přináší spousty povinností a pravidel. Velkou část času sociální pracovníci ve věznicích musí věnovat administrativě, která je nedílnou součástí náplně jejich práce. Zároveň také, ale i vzdělávání, které si musí ze zákona doplňovat, ale i ho potřebují, kvůli zlepšování efektivity jejich práce, a množství informací, které pro dostačující výkon své profese potřebují znát a ovládat.

Z vlastního zájmu o tuto profesi, mě zajímalo, jaké všechny úkony sociální pracovníci ve věznici vykonávají. Tyto informace mi nejpodrobněji poskytla respondentka č.2, která mi při popisu těch nejčastějších úkonů uvedla, že i přes opakovaný výskyt problémů a situací, které musí řešit, se často objeví něco, s čím se ještě nesetkala a musí najít nějaké nové řešení. Toto tvrzení, potvrdili i ostatní respondenti, kteří také zmiňovali to, že se občas objeví situace, se kterou si neví rady, a musí se např. poradit s kolegy, či hledat jiné způsoby. Což dále jen potvrzuje náročnost a pestrost této profese, a zároveň to dokazuje i to, že sociální pracovník ve věznici musí umět reagovat na nové situace, být otevřený novým možnostem, a především se musí stále vzdělávat.

Respondentka č.3 a respondent č.4 uvedli podobnou odpověď na otázku, která se týkala jejich subjektivního pohledu na jejich práci. Oba zmiňovali, že nejvíce musí pracovat s motivací odsouzených, která je pak zároveň i klíčem pro snazší, další spolupráci s nimi. Kdy musí hledat způsoby, jak daného jedince motivovat k tomu, aby sám stál o nějakou změnu ve vedení jeho života. Což navazuje na jednu z nejčastějších odpovědí respondentů, kterou bylo, že náplní jejich práce je snaha začlenit odsouzeného zpět do společnosti a usnadnit mu tento přechod.

Ze získaných informací tedy vnímám, že náplní sociální práce ve věznicích je, zajistit odsouzenému snadnější cestu, která povede ke zpětnému začlenění jedince do společnosti. Součástí toho je práce s motivací, ale i se samotnou osobností daného jedince, podle toho se následně odvíjí budoucí recidiva odsouzeného či v lepším případě jeho ochota na sobě pracovat, a žít život bez trestné činnosti.

Část svých otázek jsem směřovala na oblast rizik a nebezpečí, které respondenti subjektivně vnímají v jejich práci, hned poté jsem se jich zeptala, jestli tato rizika či nějaké nebezpečí o jejich osobu vnímá jejich rodina nebo blízké okolí. Očekávala jsem, že se mezi jednotlivými odpověďmi bude vyskytovat rozdíl, a proto jsem, vždy respondenty konfrontovala s další otázkou, a to byla formulovaná, proč si myslí, že jejich rodina vnímá možnost rizik rozdílněji než oni sami.

Odpovědi na tyto dva dílčí cíle nalezneme především v kategorii č.4 „ostrážitost a bdělost“ a kategorii č.5 „pohled okolí“.

V kategorii č.4 „ostrážitost a bdělost“ vyšlo najevo, že všichni respondenti jsou si vědomi toho, že vykonávají profesi, která sebou přináší možnost či výskyt rizik nebo nebezpečí. Rozdíl se objevil v intenzitě, jak tato rizika respondenti vnímají a připouštějí si. Výpovědi všech čtyř respondentů se shodovali v tom, že si musí pro výkon této práce udržovat nadhled, a především dodržovat pravidla VS ČR. Také se ve výpovědích objevovala často slova, která označovala postoje nebo chování, které musí sociální pracovník ve věznici mít, pro přijetí či zvládnutí možných rizik. Respondentka č.1,2,3 použily slova jako: „*vnímavá, bdělá, zásadová, ostrážitá.*“ Respondent č.4 vypověděl, že se na rizika snaží neupínat či úplně nemyslet, a k tomu dle něho stačí dodržovat a znát pravidla VS ČR. Tato kategorie tedy vystihuje to, že dle subjektivních názorů respondentů si nemohou ve velké míře možnost výskytu jakýkoliv rizik, které by je mohli ohrozit připouštět. Důležitým faktorem přitom je, aby znali a dodržovali pravidla daných věznic, a zároveň byli schopni umět zastupovat určité postoje či chování, které předchází vzniku rizik, či jejich vývoji zabrání.

Oproti tomu kategorie č.5 „pohled okolí“ přináší subjektivní pohled respondentů na to, jak rizika jejich povolání vnímá jejich rodina či okolí. Respondentky č.1,2,3 vnímají z jejich rodiny či okolí změnu pohledu oproti nim na rizikovost jejich povolání. Popisovali různé situace, a postoje členů jejich rodin, proč nabyly tohoto dojmu. Mezi nejčastějšími zmiňovanými důvody se objevovalo předávání dezinformací či zveličování ze strany médií či okolí, zažitým stigmatem pachatele nebo samotné věznice. Tyto důvody proto poté dle subjektivních názorů

respondentek vyvolávají u jejich rodiny větší strach o ně, a také je jejich vnímání rizik poté větší či silnější. Respondent č.4 ale popřel to, že by pociťoval, že jeho rodina vnímá rizika jeho práce jinak než on sám. Uvedl však, že si myslí, že by to mohlo být způsobeno tím, že je muž, a proto z jeho rodiny nevnímá, že by o něj měla v rámci jeho profese strach. Žádného jiného muže, jsem mezi svými respondenty neměla, a také jsem měla malé množství respondentů, takže nemohu uvést, zda by mohlo toto tvrzení respondenta hrát nějakou roli ve vnímání rizik rodinou či jeho okolím. Při tvoření výzkumných cílů mě nenapadlo, že by mohlo dojít k rozdílu mezi vnímání rizik této profese rodinou muže a žen. A vnímám to, jako velmi zajímavé a zároveň důležité téma, které by stálo za to rozpracovat v dalším průzkumu. Přestože otázek, které se týkají toho, z jakého důvodu by to mohlo být způsobeno, a jestli by se tato odpověď vyskytla i u dalších sociálních pracovníků ve věznici mužského pohlaví, mám teď mnoho, neznám prozatím na tyto otázky odpověď.

Z kategorií č.4 a č.5, které popisují subjektivní názory respondentů, lze říct, že se potvrdila má očekávání, a mezi vnímání rizik nebezpečí, které přináší profese sociálního pracovníka ve věznici, které vnímá sám pracovník a oproti tomu, jak je vnímá jeho rodina či jeho blízké okolí, se u třech respondentek vyskytují značné rozdíly.

7 DISKUZE

V této kapitole považuji za důležité připomenout, že rozhovory byly provedeny se čtyřmi respondenty ve dvou věznicích, tudíž nelze získané informace zobecnit pro širokou škálu sociálních pracovníků ve věznicích.

Tato kapitola rekapituluje základní zjištění z průzkumné části mé bakalářské práce a vyobrazuje důležitá témata, která vyplynula z uskutečněných rozhovorů s respondenty. Během analyzování dat se objevilo spousty zajímavých oblastí, které stojí za zmínku i zde, a také se dají propojit a shodují se s informacemi z odborné literatury a různých výzkumů. Nejsou zde vyhodnoceny dílčí cíle, protože k jejím vyhodnocením došlo v předešlé kapitole.

Sociální práce ve věznicích obsahuje velmi širokou oblast náplně práce sociálních pracovníků, což vyšlo najevo z jednotlivých výpovědí respondentů. Jejich jednotlivé výpovědi o subjektivním vnímání jejich role sociálního pracovníka ve věznici, vypovídají, že všechna jejich práce, která zahrnuje spousty administrativních činností a dalších úkonů spojených s tím směřuje především ke zpětnému začlenění a zapojení odsouzeného do společnosti, a pomoci ve smyslu usnadnění mu této cesty. Podobné tvrzení uvádí Hnidková (2012), podle ní je cílem sociální práce ve věznici zvládnout porozumět problémovému chování odsouzených v rámci

sociálního kontextu, a následně usilovat o změnu nevhodného chování a o zpětné začlenění do společnosti.

Poučová (2022, str.64) ve své diplomové práci uvádí, že osm jejích respondentů se shodlo na tom, že podle nich je kromě administrativy základem náplně sociální práce ve věznici poradenská činnost s čímž souvisí individuální pohovory s vězni. Dále uvádí, že důležitým tématem pro sociální pracovníky je dluhové poradenství, které souvisí se špatnou finanční gramotností vězňů. Na toto téma v této bakalářské práci narážela i respondentka č. 1, která v rozhovoru vyjmenovala i několik oblastí, které velmi ztěžují práci sociálních pracovníků z důvodu špatné finanční gramotnosti vězňů.

Poučová (2022, str.71) dále uvádí, že mezi častou oblast, která se jí objevovala mezi odpověďmi sociálních pracovníků ve věznicích v jejím výzkumu, byla oblast náročnosti této profese. Její respondenti uváděli, že jejich práce nepřináší viditelné výsledky a z toho důvodu ji považují za frustrující a vnímají jejich práci jako náročnou. Také uváděla odpovědi respondentů, kteří uváděli, že jim chybí zpětná vazba, kterou oni jako sociální pracovníci nedostávají. Podobné výpovědi jsem získala i já od svých respondentů, většina z nich je vyobrazena v kategorii č.7 „práce, která není vidět“. Respondenti v mém průzkumu nevypověděli, že by pro ně byla jejich práce frustrující, ale často se u nich objevovala odpověď, která potvrzovala náročnost této profese. S tím je také spojená samotná problematika „neviditelnosti“ této profese. Z výpovědí respondentů vyšlo najevo, že zásadním faktorem, který ovlivní to, jak bude naloženo s prací a úsilím sociálních pracovníků jsou samotní odsouzení, protože je jen na nich, zda poskytnutých služeb využijí či ne. Myslím si, že velkým zlomovým bodem, který tu může hrát zásadní roli je následná postpenitenciární péče. Pokud bude odsouzenému poskytnuta, a bude s ním po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dále spolupracováno, mohlo by to ovlivnit i již uskutečněnou práci a služby sociálního pracovníka ve vězení. Jenže to se odvíjí od dobrovolnosti spolupráce propuštěného, která souvisí hodně s jeho motivací. Motivace odsouzeného taktéž patří mezi aspekty, s kterými sociální pracovník pracuje, a především se snaží nalézat možnosti, jak udržet a podpořit motivaci odsouzeného. O důležitosti role, kterou hraje v sociální práci ve věznici motivace odsouzeného mluvila respondentka č.1 a respondent č.4. O problematice motivace se zmiňuje také Hanzelová (2018), která pracuje jako sociální pracovníce ve věznici Ostrov. Podle ní je náročné udržet a podporovat motivaci odsouzených především z důvodu, že sociální pracovníci ve věznicích spolupracují s „nedobrovolnými klienty“. Problémovým také vnímá, pokud je motivace odsouzených pouze povrchní a formální, tedy je ovlivněna tím, že ji odsouzení vnímají jako součást vězeňského řádu, ale její

zvnitřnění už chybí. Nejtěžším je však dle jejích slov: „*motivace vězněného pro práci na sobě samém*“. Myslí si, že částečný podíl na často objevující se nízké motivaci odsouzených má to, že sociální pracovníci mnohdy vykonávají činnosti za vězně, aby je měli rychleji vyřešené, čímž nedochází k podpoře jejich samostatnosti. V mém průzkumu respondentka č. 1 uváděla, že je těžké odsouzené namotivovat k tomu, aby se k řešení svých problémů postavili aktivně a pouze nečekali, až to za ně udělají ostatní. To mě dovádí k myšlence a zároveň nové otázce, zda je to způsobeno právě tím, co uvádí Hanzelová (2018), tedy zkušeností odsouzených, že za ně práci odvede sociální pracovník, aby urychlil proces, nebo zda to ovlivňují jiné faktory, které mohou být např. spojeny s osobností jedince, či něčím úplně jiným.

S výše uvedeným souvisí i přes snahu sociálních pracovníků častá recidiva odsouzených. Výpovědi, které byly poskytnuty respondenty, vypovídají o tom, že všechny činnosti, které vykonává sociální pracovník ve věznici vedou k tomu, aby se mohl odsouzený snadněji zapojit zpět do společnosti a zároveň u něho došlo k nějakým změnám. Respondentka č.2 sdělila, že dle jejího názoru není možné jedince ve věznici převychovat či zcela změnit. Ale snažit se ho vést k pozitivům, kterých už např. ve svém životě dosáhnul. Z rozhovorů ale i přes to vyplývá, že ne vždy se to daří a k recidivě dochází v mnoha případech. Sociální práce ve věznici nevidí dopředu, a proto sociální pracovníci nemohou vědět, jak bude v budoucnu s jejich prací naloženo, jak většina mých respondentů sama uvedla. Dle Drápala, Jiříčky a Raszkové (2021) lze zjistit, zda propuštěný vězeň opustí od kriminálního jednání a zapojí se do běžného života společnosti žádoucím způsobem, až v momentě jeho propuštění. Dle jejich popisu, nelze přehlížet faktory, které to ovlivňují a mezi které patří: typ spáchané trestné činnosti, délka výkonu trestu, jaké pro něj plynou psychologické a sociální důsledky uvěznění apod. Kalinová (2022, str.50) ve své bakalářské práci uvádí, že ji z jejího dotazníkového šetření, kterého se účastnilo 94 vězňů vyšlo najevo, že na páchaní recidivy mají vliv návykové látky, potřeba peněz a také 43 % jejich respondentů odpovědělo, že na ně měl někdo ve vězení negativní vliv nebo podíl, které u nich vyvolalo následný vznik negativních návyků. Výsledky, které získala Kalinová lze spojit s výpověďmi respondentů této bakalářské práce, z kterých vyšlo, jak už bylo dříve zmiňováno najevo, že na účinnosti poskytovaných služeb sociálními pracovníky ve věznici má vliv to, jak se k tomu postaví sám propuštěný vězeň, a to i přes poskytnutí a navázání kontaktů s organizacemi následné péče (protidrogové služby či dluhové poradny) sociálními pracovníky.

Plukovník Kočenda (2012, str.20) uvedl, že k velkému riziku recidivy, může docházet z důvodu, pokud se propuštěný vězeň nenachází v podpůrném prostředí a nemá kolem sebe

někoho, kdo mu pomůže unést tíhu nově nabyté svobody. S čímž souvisí to, proč se sociální pracovníci, jak i sami respondenti uváděli, snaží o udržování vztahů s rodinou, nebo se snaží o to, aby odsouzený s rodinou zkusil navázat znovu vztah. Udržování vztahu s rodinou, patří u sociálních pracovníků k jednomu ze způsobů, jak se snaží recidivě zabránit.

Z výše uvedených informací, bychom mohli začít vnímat to, že práce sociálních pracovníků ve věznici nemá smysl, protože nemůže nijak zvlášť ovlivnit rozhodnutí propuštěných vězňů a celá náplň jejich práce a snaha o zpětné začlenění do společnosti je zbytečná, protože nelze dopředu říct, jestli u odsouzených k zpětné recidivě i přes to všechno znovu nedojde. Zde bych se vrátila k výpovědím respondentů, kteří si jsou vědomi této skutečnosti, která sebou přináší spousty neznáma a mnohdy i vynakládání práce a sil, která je následně nevyužita. I přes to, ale vnímají, že je důležité vidět v této práci smysl, vědět, proč to člověk dělá, a především mít chuť a odhodlání druhým pomáhat. Jak zaznělo i ve výpovědích respondentů, je důležité hledat v každém jejich kroku nějaké pozitivum a přínos, také vnímat pozitivně to, že i přes to, že si to odsouzení nemusí zvolit, tak oni jsou ti, kteří jim ukazují cestu, která vede k životu bez kriminality a porušování pravidel. A hlavně je to skupina osob, která je ohrožena úplným sociálním vyloučením, a proto je potřeba zde pomoc poskytovat, i přes vědomé negativní stránky a oblasti, které přináší. Plukovník Kocanda (2012, str.20) uvedl: *sociální pracovníci „musejí rozetnout spirálu, která se může roztočit po výstupu z vězení, a pomoci člověku rozfázovat a naplánovat dění na svobodě.“* Uvedl, že je to důležité hlavně z důvodu toho, že pocit nově nabyté svobody, kterou odsouzený získá z minuty na minuty je pro něho velmi obtížné. Což je jen jeden z dalších důvodů, proč je sociální práce ve věznici potřebná, a především důležitá či žádoucí. A potvrzuje výpovědi, které jsem získala od respondentů.

Chtěla bych zde ještě zmínit, že i přes to, že se sociální pracovníci snaží vnímat a zaměřovat na pozitiva jejich práce, tak i přes to jsou ohroženi frustrací či syndromem profesionálního vyhoření. A to zejména z důvodu, že vykonávají pomáhající profesi, a postupem času mohou přijít o nadšení a motivaci, kterou vnímali při nástupu na tuto pozici. Dle Drápala, Jiříčky a Raszkové (2021) může být postupná ztráta profesionálního zájmu způsobena mnoha faktory, mezi které např. patří stereotypnost či vytvoření rutiny, nenaplnění očekávání apod. Syndrom profesionálního vyhoření může nastat úplně u kohokoliv, a je těžké říct, že by existovaly techniky či způsoby, díky kterým by se tomu dalo na 100 % zabránit. I přes to si ale myslím, že je důležité, když se sociální pracovníci ve věznicích snaží dělat něco, díky čemu tomu dokáží předejít. Dle Flekové (2018, str.47), která ve své bakalářské práci uvádí, že dle odpovědí, které získala od 65 respondentů z věznice z Kuřimi dospěla k názoru, že je důležité pro prevenci

syndromu vyhoření dbát o duševní hygienu jedince, a to za pomoci autosugesce, autogenního tréninku, wellness pobytů, cvičení, jógy a správné životosprávy. Prevence je proto velmi důležitá a dle Drápala, Jiříčky a Raszkové (2021) by měl každý člověk pociťovat smysl své práce, ale ta by se neměla stát jediným smyslem či cílem v jeho životě.

8 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce s názvem Sociální práce s pachateli trestných činů byla autorkou rozdělena na část teoretickou a průzkumnou.

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo vysvětlení pojmů vězeňství, penitenciární a postpenitenciární péče, s čímž souviselo vymezení základních pojmů a seznámení s tématy a podkapitolami, které se k těmto třem oblastem vztahují. Charakteristika a popis sociálního pracovníka ve věznici a také samotného pachatele trestných činů, jeho přiblížení z hlediska právních norem, a zároveň také psychologický popis osobnosti jedince, který je schopen spáchat trestný čin. Účelem teoretické části bakalářské práce bylo za pomoci získaných informací a teorie, vytvořit podklad, který bude sloužit ke snadnějšímu a správnému pochopení tématu a zároveň poslouží k lepší orientaci v části výzkumné. Cíl teoretické části bakalářské práce s názvem Sociální práce s pachateli trestných činů byl dosažen.

Cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit a zároveň vyhodnotit, jaký je subjektivní pohled sociálního pracovníka na výkon jeho profese. S čímž souvisí to, co tato práce obnáší, či co přináší za specifika. Tento cíl byl doplněn o dva dílčí cíle. Prvním dílčím cílem bylo zjistit, zda sociální pracovník ve věznici, subjektivně vnímá nějaká rizika či hrozby, při výkonu jeho práce. Druhým dílčím cílem, bylo zjistit, zda tato rizika vnímá jeho rodina či blízké okolí. K naplnění hlavního cíle a dílčích cílů bylo zrealizováno polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky, kteří vykonávají svou činnost ve Věznicích ČR. A to za pomoci předem vytvořených otázek, které se měnily podle vývoje rozhovoru. Získaná data byla následně pročitána, vyhodnocována za pomoci popisného a interpretativního kódování byly vytvořeny kategorie, které slovně interpretovali získaná data. Součástí bylo vytvoření shrnutí obsahu rozhovorů, která sloužila k bližšímu seznámení s odpověďmi respondentů. Na základě získaných dat došlo k zodpovězení na výzkumné otázky, a také k naplnění stanovených cílů, na které byla dle mého osobního názoru nalezena odpověď. Z rozhovorů s respondenty vyšlo najevo, že práce sociálního pracovníka je pomáhající profese, která spočívá v pomoci odsouzenému snadněji se zapojit zpět do společnosti, a to prostřednictvím obstarání mnoha oblastí, které jsou pro dosažení tohoto cíle potřebné. Což sebou pro sociálního pracovníka vyžaduje mnoho povinností, mezi které patří povinnost dalšího vzdělávání, orientaci v sociálně – právní oblasti apod. Také lze z odpovědí respondentů vyrozumět, že jsou si respondenti vědomi toho, že jejich práce obnáší možnost výskytu rizik nebezpečí, ale nenechávají se tím ovlivnit, především z důvodu takového, aby mohli tuto práci dále vykonávat. Vnímání rizik mezi respondenty se liší v jejich intenzitě. Nejméně rizika vnímá respondent, který je mužského

pohlaví, který zároveň necítí strach o jeho osobu z výkonu jeho povolání, ani ze strany jeho rodiny či okolí. Oproti tomu všechny tři respondentky uvedly, že vnímají rozdíl mezi vnímáním rizika mezi nimi a jejich rodinou či okolím. Uvedly, že jejich rodina a okolí vnímá strach o jejich osobu z důvodu nějakého nebezpečí více než ony samy.

Nepříznivým pro tuto bakalářskou práci shledávám to, že z důvodu nízkého počtu respondentů a předávání pouze subjektivních názorů vybraných respondentů, nelze získaná data interpretovat či aplikovat na veškeré sociální pracovníky ve věznicích ČR. I přesto, že můžeme v některých odpovědích nalézt shodu či podobnost výpovědi respondentů, nemůžeme to považovat za stanovený nebo obecný fakt, který by dokazoval to, že by k tomu mělo docházet u všech sociálních pracovníků.

Možný přínos této práce vidím v tom, že může rozšířit znalost čtenáře o danou problematiku a téma, které nepatří mezi často diskutované a probírané v široké společnosti. Zároveň by tato práce mohla čtenáře přimět k zamyšlení o bezpečnosti této profese, zdali není sociální práce ve vězení vnímána okolím a rodinou zaměstnanců této profese jako riziková, z důvodu nízké informovanosti o samotné náplni této práce, nebo zdali tyto předsudky nejsou způsobeny zažitým stigmatem vnímání vězení a samotných vězňů. Také může zároveň sloužit jako zdroj informací, pro další průzkumy, které se zabývají tematikou sociální práce s pachateli trestných činů.

9 POUŽITÁ LITERATURA

9.1 Primární zdroje

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.

DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ (EDS.). *České vezeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-066-0.

KUJEVSKÁ, Lenka. *Sociální práce s pachateli trestných činů* [online]. Ostrava: Ostravská Univerzita, 2014 [cit. 2023-04-15]. ISBN 978-80-7464-541-9. Dostupné z: <https://projekty.osu.cz/svp/opory/fss10-kujevska-adaptace.pdf>

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ (EDS.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.

Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Praha: Armex, 2010. Edice kapesních zákonů. ISBN 978-80-86795-81-2.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-236-2.

9.2 Sekundární zdroje

BLAŽEK, Petr, Slavomil FISCHER a Jiří ŠKODA. *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-2013-0.

GOJOVÁ, Alice. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. ISBN 978-80-7368-329-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2012

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti* [online]. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010 [cit. 2023-03-14]. ISBN 978-80-87240-33-5.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Resocializační pedagogika: kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-I39-I.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ (EDS.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

9.3 Internetové zdroje

Alternativní tresty: Obecné informace. In: *Justice: Katalog životních situací* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2017 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>

BAJCURA, Lubomír. *Sociální práce ve vězeňství* [online]. Stráž pod Ralskem: Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020 [cit. 2023-04-15]. ISBN 978-80-907836-3-8. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/ostatni/publikace/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu.pdf>

ČESKO: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#f3918312>

ČESKO: zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů – znění od 1. 1. 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 15. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#f1957314>

GLOBAL DEFINITION OF SOCIAL WORK: Global Definition of the Social Work Profession. In: *International Federation of Social workers* [online]. Switzerland: Copyright, 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

HOFERKOVÁ, Stanislava. Postpenitenciární péče: průvodce předmětem pro studijní program Sociální patologie a prevence. In: *Univerzita Hradec Králové* [online]. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2021 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/studijni_opory/socialni_patologie_a_prevence_2021/postpenitenciarni-pece.pdf

HNIDKOVÁ, Ivana. Sociální práce ve vězeňství. In: *Ombudsman: veřejný ochránce práv* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf

Kriminologie: Osobnost pachatele trestných činů. In: *Inovace SEBS a ASEBS* [online]. Brno: Fakulta sportovních studií Masarykovy, 2013 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost>

MITLÖHNER, Miroslav. *Trestní právo* [online]. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014 [cit. 2023-04-14]. ISBN 978-80-7435-462-5.

MITLÖHNER, Miroslav a Pavlína KUBIŠTOVÁ. Efektivita sociální práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody. In: *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 2017 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/sbornik-2015/105-efektivita-socialni-prace-s-osobami-ve-vykonu-trestu-odneti-svobody>

NEDVĚDICKÝ, Kamil. Propojení penitenciární a postpenitenciární péče – podmínka fungující trestní politiky. *TP. - Trestní právo (Wolters Kluwer)* [online]. 2021, 19.6.2021, (2), 23 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: doi:LIT294529CZ

Statistické údaje: o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2023,

06.04.2023 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2023/msh03-2023.pdf>

Probační a mediační služba [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/>

Understanding Resocialization in Sociology: Definition, Discussion, and Examples. In: *ThoughtCo*. [online]. New York: Dotdash Meredith, 2019 [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/resocialization-3026522>

Vězeňská služba České republiky [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>

Recidiva: Slovník právních pojmů. In: *Beneš advokátní kancelář* [online]. Praha: Advokátní kancelář JUDr. Prokop Beneš [cit. 2023-04-14]. Dostupné z: <https://www.bcak.cz/slovník-pravnich-pojmu/recidiva/>

ŽATECKÁ, Eva. *Days of Law: the Conference Proceedings*, [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 2023-04-14]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Zatecka_Eva_1194_.pdf

9.4 Ostatní

ČESKO: § 23 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p23-1>

ČESKO: § 24 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p24>

ČESKO: § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p26>

ČESKO: § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – znění od 5. 1. 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2023 [cit. 14. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p13>

FLEKOVÁ, Ivona. *Prevence syndromu vyhoření zaměstnanců Vězeňské služby České republiky* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: https://is.vske.cz/th/eo8p1/Prevence_syndromu_vyhoreni_zamestnancu_vezenske_sluzby_Ceske_republiky_Flekova.pdf. Bakalářská práce. Vysoká škola Karla Engliš, a.s. Vedoucí práce PhDr. Petr Juříček, Ph.D.

HANZELOVÁ, Jiřina. Novinky v sociální oblasti: Sociální práce ve vězeňství- Mgr. Jiřina Hanzelová, sociální pracovnice výkonu trestu, Věznice Ostrov. In: *Sociální noviny* [online]. Praha: Konfederace sociálních služeb, 2018 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-socialni-prace-ve->

KALINOVÁ, Marie. *Příčiny recidivy pachatelů trestných činů* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://is.ambis.cz/th/wbop4/Bakalarska_prace_-_Marie_Kalinova.pdf. Bakalářská práce. AMBIS vysoká škola. Vedoucí práce Doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

MATYSOVÁ, Tereza. Myšlenkové mapy. In: *Moravská zemská knihovna* [online]. Brno: Ústřední knihovna FF MU, 2011 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/mentalni_mapy.pdf

POUČOVÁ, Dana. *Profese sociálního pracovníka ve věznici* [online]. Brno, 2022 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/e7u3n/DiplomovaPrace_DanaPoucova.pdf. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce PhDr. Dana Knotová, Ph.D.

Sociální práce: Sociální práce s pachateli trestných činů [online]. 12. 2012 [cit. 2023-04-17]. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2012-2.pdf>